NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVI. ÉVFOLYAM. 1905. JUNIUS. VI. FÜZET

A MILLIÓK PEDAGÓGIÁJA.*

Hölgyeim és uraim! Két vallomással tartozom mindenekelőtt önöknek — és mindakettővel sietek, mert azt hiszem, hogy erre ha egyébért nem is, de a bemutatkozás okából szükségünk van. Az egyik az, hogy mikor a Mária Dorothea egyesület győrvidéki fiókjának rám nézve kedves meghivására e díszes társaságban megjelenni szerencsés vagyok, eleve visszaéltem kedves bizalmukkal és csalódást fog okozni szereplésem; mert nem az a célom csupán, hogy itt e nagyrabecsült körben valamely közérdekű tárgyat több-kevesebb sikerrel fejtegessek, hanem ami talán nehezebb, merészebb vállalkozás, s talán önökre nézve kevésbé mulattató, hogy *egy eszmének propagandát csináljak.* S megvallom, félve is vállalkoztam reá: de bátorít az, hogy a vidék egészséges levegőjéből élő gondolatvilág fogékonyabb az eszmék iránt, mint a mi ideges, enervált fővárosi lelkünk. A második vallomásom az, hogy egy kis statisztika nélkül aligha lehetünk el: — de igyekezni fogok a statisztikázást a lehetőleg legrövidebbre szabni.

Ha az idézeteket szeretném, kezdhetném Berzsenyivel, — de a mai korban már divatját multa az ilyen idézet . . . s én azért mégis idézek, idézek szellemet, a mely megjelenik és munkát, megértetést és azt követeli tőlünk, hogy foglalkozzunk vele.

Ez a szellem — hiába is borsózik tőle a hátunk, — zörgő csontokkal jelenik meg köztünk, síri hangon követeli a mai modern embertől, nem azt a vért, húst és velőt, ami leszáradt

* A Mária-Dorothea egyesület *győrvidéki körében* tartott felolvasás.

róla a síri életben, hanem követeli azt a húst, a mit csörgő csontvázára sohase tettünk még rá, hogy igazi formájában, telt idomokkal jelenhessék meg az életben, követeli azt a vért, ami nem elevenítette még meg, és azt a velőt, ami élő, mozgó, gondolkodó lényt sohase formált még belőle.

Ez a csontváz — hölgyeim és uraim — *a pedagógia, a modern pedagógia.*

Ne csodálkozzanak azon, ha én csontváznak merészlem nevezni ezt a szép, ezt a nemes és szent tudományt. Nem túlzás ez! Csontváz az; csakhogy különös ugyan az ellentét, de élő csontváz, jól fel van építve, van feje, — sőt amint a pedagógiai vitákból gyakran tapasztalhatjuk, ugyancsak kemény feje van, — vannak karjai, ujjai, amelyek messze elérnek, mert sok tudományba bele-bele nyulnak, sőt néha — valljuk meg, bele is kotnyeleskednek, — van törzse, hiszen évezredek óta fennáll már az, ami belőle ma is a lényeg, — és vannak lábai, — amikkel főleg napjainkban nagyokat lép, ámbár néha legmerészebb lépésével is félre lép . . . és én mégis csontváznak nézem és látom.

Annak nézem azért, mert a pedagógia célját igazi, demokratikus nagy célját abban a pedagógiai tanításban, amely ma folyik, nemcsak kimerítve, de még megközelítve sem látom.

Mert mi a végcélja a pedagógiának? Az, hogy az emberiség erkölcsi és szellemi nevelésének eszköze legyen és azt minden erővel munkálja.

Ezt a célt azonban csak félszegen munkálja, mert akkor midőn a néperkölcsök nevelésére közvetetlenül is munkálkodhatnék, semmibe sem veszi azt a teret, ahol a közvetlen hatásra ezer módja és alkalma volna, hanem megelégszik azzal, hogy csak közvetve igyekszik a nép nevelője lenni.

A pedagógiai tudománynak itt természetesen azt az ágát értem, amely a szorosan vett nevelést és az erkölcsi eszmék terjesztését célozza és politikai műszóval élve, kikapcsolom ebből mindazt, ami a tulajdonképeni tanításra vonatkozik.

A pedagógia mai álláspontja a következő: A tanítónőképző intézetben a tanítójelöltek, az óvónőképzőkben az óvónők meg-

tanulják a gyermeki lélek tulajdonságait, a jóra való szoktatásnak módjait, a léleknek a jó úton való vezetésének rendjét, és ebből a célból tanulnak lélektant, logikát, neveléstant, neveléstörténelmet s több eféle hasznos tudományt; ami nekik mind szükséges és jó. Megtanulják pedig azzal a céllal, hogy majd az életben a népet ezen elvek szerint fogják — oktatni és nevelni.

A pedagógiai tudomány igazi célját tekintve hát most az a nagy kérdés, hogy a tanítók öntudatos pedagógiai módszerüket mikor, hol alkalmazzák és mennyiben érvényesíthetik? Ha az iskolai és a mindennapi életet vizsgáljuk, erre a kérdésre épen nem kapunk kielégítő feleletet.

Lássuk csak a valódi helyzetet a mikor a népiskolába a gyermeket felküldik szülői, hat-hét éves korában: akkor van csak először módja a tanítónak és tanítónőnek arra, hogy a gyermekkel szemben tanulmányai alatt elsajátított neveléstani tudományát alkalmazza; akkor van alkalma a gyermeknevelés tudományát gyakorlatilag hasznosítani. A népnevelés lehetősége kivihetősége, és a nevelésre irányuló tanítói törekvéseknek és öntudatos munkásságnak ható ereje azonban valóban elenyésző csekély azzal a feladattal szemben, ami a nevelés nagy, általános célját illeti.

Nézzük csak számokban az arányt. Hazánkban 27.000 elemi iskolai tanító van. Ennyi embernek volna tehát hivatásosan alkalma arra, hogy az ország jövő nemzedékének neveléséről öntudatosan gondoskodjék. De ezek az emberek sem kapják valamennyien a gyermekeket 6 éves korukban mindjárt kezükbe, mert csak 12169 egytanítós osztatlan iskola van, — a többi iskola, vagyis 4566: többtanítós osztott népiskola. Ez utóbbi iskolák tanítóinak egy része tehát a gyermeket még későbbi korban veszi nevelésbe.

Bárhogy szépítsük is a dolgot és bármily kiterjesztő magyarázattal kisérjük is a pedagógiailag kiképzett nevelők vagyis a tanulók munkájának hatását; a pedagógiai tudomány végcélja ma abban merül ki; hogy alig 15—20 ezer ember van, aki nevelés végett már a hatéves korú gyermekkel foglalkozik.

8—10.000 pedagógus pedig már később a gyermek 7, 8, 9 éves korában jut hozzá a gyermekhez és érvényesítheti vele szemben öntudatos nevelői tudását, tevékenységét és buzgalmát.

Hogy ez az eljárás mennyire távol áll a végcéltól; ami nem lehet más, mint az, hogy a neveléstudomány a gyermek egész nevelésének idejében iskolában és szülői házban, érvényesítse hatását, érvényre emelje megdönthetetlen törvényeit, röviden két körülménnyel leszek bátor megvilágítani. Az egyik az, hogy az iskola a tanító kezében levő nagy gyermektömegnél fogva közelről sem végezheti egymaga a gyakorlati nevelés feladatát különben sem, mert a dolog természeténél fogva, az iskola a tanításnak és az általános irányú, tehát inkább teoretikus nevelésnek helye, és mert az iskola egyéb fontos és nem utolsó teendői mellett épen nem ér rá az induktiv, mondjuk talán így: a direkt módszer szerint való nevelésre. A szülői ház az iskolának ezt a teoretikus és filozófiai irányu nevelését megelőzi, egyfelől azért, mert a szülői háznak a nevelést már erősen meg kellett kezdeni és az iskolázási kor kezdete előtt már nagyon sok nevelői munkát kellett — vagy legalább kellett volna — végeznie addig, mikor az iskola a gyermeket átveszi és általánosabb irányba vezetni kezdi; másfelől, mert a gyermek csecsemő korától hat éves koráig hat egész évet, — az öntudatra jutás idejét, — a beszéd megtanulásának óriási szellemi munkával járó idejét, az érzékszervek használásának megtanulására szükséges időt, az érzet- és képzetgyűjtésnek idejét, a gondolkodás megkezdésének később szinte pótolhatatlan idejét a szülői ház körében átélte, eltöltötte.

Hát a népek millióinak érdekében valjon elegendő az, hogy több millió család gyermekének teoretikus általánosító generalizáló nevelésére 27.000 pedagógiailag képzett egyén van csak egy országban, és azok a százezrek, akik ezen 27.000 ezer pedagógus kezére a gyermeket hat hosszú és fontos éven keresztül, napról-napra a gyermekkel foglalkozva, azt ápolva, dédelgetve, előkészítik, pedagógiailag majdnem teljesen képtelenek! Nem, ez semmi esetre sem lehet elegendő! Ez az állapot egy cseppet sem egyezik meg a pedagógiai tudomány szent céljaival.

A másik körülmény az, hogy, feltéve, de meg nem engedve, hogy az iskola lenne és lehetne, ami sohase lehet, teljesen az egyéni, individuális nevelés tűzhelye, — már akkor is elkésett és sok mulasztásnak a pótlására kellene vállalkoznia, csak azért, mert a gyermek már olyan korban kerül az iskolába, amikor otthon legtöbb esetben sikerült egy sereg félszeg szokásba beleszoknia, amikor tehát a tanítónak és az iskolának nevelői feladata, az első években ezeknek az előzetes pedagógiai vezetés hiányában hat éven át kifejlődött és sokszor erős gyökeret vert rossz szokásoknak lenyesegetésében merül ki. Tehát még annak a munkának jelentékeny részét is, amit produktive végezhetne a tanító, az improduktiv leszoktatásra kell fordítania. Valjon nem az-e az oka annak a feltünő körülménynek, hogy az iskolában olyan nehéz nevelési eredményt elérni pedagógiai képzettséggel és a legválogatottabb eszközökkel is, hogy a 27.000 tanítónak alig van az ország milliónyi családjában pedagógiailag képzett segítője; aki csak valamennyire is képes legyen felfogni az ő munkájának jelentőségét, eljárásának helyes voltát és szükségességét.

Ime, elérkeztünk egy sötét kulturális képhez. Társadalmunk legelőkelőbb köreinek tagjaitól kezdve le egész a napszámosig, hol vannak a családapák és családanyák, akik a nevelésnek — tudományos alapon álló és egyúttal gyakorlati tapasztalatokból merített alapigazságait, tehát a gyermeknevelés mesterségét a rendszer legelemibb alakjába beleöntve valaha hallották volna . . . Hol tanulták ezt? Sem a polgári iskolában, sem a középiskolában, sem a felsőbb leányiskolában (A felsőbb leányiskolában igen. Szerk.) ez a studium elő nem fordul. A nép embere pedig még az általános műveltségnek arra a fokára sem emelkedhetett, amely a nevelés iránt helyes érzéket: felkelteni alkalmas. A művelt osztálybeli emberek általános műveltsége valamit enyhít a dolgon, mert hisz a műveltség elvitázhatatlanul bizonyos finomabb érzéket teremt a gyermek jól felfogott érdekei iránt; s legalább a nevelés durva kinövéseinek az elejét veszi . . . De azért hiába áltatjuk magunkat, még a legműveltebb családokban is a fiatal

anya, a fiatal apa gyermeke nevelésében a szó szoros értelmében dilettáns, csak szeretni tudja a gyermeket, csak gyönyörködni tud benne, de a nevelés mesterségét még csak nem is a más, hanem a maga kárán, tulajdonképen pedig a gyermek kárán tanulhatja meg. A családi béke első megzavarói a gyermekek nevelése körüli zajos, zajosabb és legzajosabb viták és nézeteltérések szoktak lenni, amik annál veszedelmesebbek, mert mindegyik fél a maga általános műveltségében vél mentségeket, erős érveket találni az ő igaza mellett. Mennyire más volna a helyzet, ha nézeteltérések soha nem volnának a művelt családokban a gyermekek nevelése körül; a házas felek hány szomorú és a szeretetteljes együttélést megzavaró kellemetlen órától szabadulnának meg? s mennyi szülői könnynek s kétségbeesésnek venné elejét a megegyező eljárás! De ez csak egyetlen egy esetben lehetséges; ha olyan igazságok előzetes ismeretével indulna el a két fél a gyermeknevelés nehéz útján, amit nem egymástól kell hallani, hanem már előbb hallott és megtanult mástól. Mert hiába, a házastársak szeretnek egymással szemben az egyenlőség izgató álláspontjára helyezkedni és a tekintély, — amely előtt feltétlen meghajol mind a két fél, — a két házastárs közül is mindig — egy harmadik személy. — A kép azonban még sötétebb lesz, ha abba a társadalmi osztályba lépünk, amelyben a családanyák kevesebb időt fordíthatnak gyermekeik nevelésének, a családapát pedig az élet gondjai csaknem kizárják abból, hogy gondolkozzék is a gyermeke nevelése felől. Így aztán hiába várjuk azt, hogy az iskolával karöltve járjon el a család: és hiába hangoztatjuk, hogy az iskola jöjjön érintkezésbe a szülői házzal, a gyermekek nevelése dolgában; a szülői ház nem jöhet az iskolának segítségére, mert nem tud hozzá; mert senki se tanította meg rá.

A pedagógiának húsa, vére itt volna; ebben a teljesen harmonikus munkában, amit a szülő és iskola együtt kifejt; abban volna a lüktető vér, hogy a szülő előkészíti a gyermeket az ő nevelési tudásával az iskola filozófiai irányu munkájára: ebben fejezné be a pedagógiai tudomány nagy szociális feladatát,

hogy a szülő, mint a társadalom egy tényezője, mint természettől, Istentől és a társadalmi rendtől arra rendelt, a törvények által erre kötelezett első rendű nevelő, csak valamennyire képessé tétessék ezen legnagyobb és legszentebb feladatának megoldására.

De a pedagógiai tudomány idáig nem jutott. Aristokratikus irányu tudomány az, amely még csak arra képes, hogy demokratikus leereszkedéssel mindent elkövet, hogy az ő tizezrei, a pedagógiai képzettséggel biró tanítók minél jobban tudják nevelni a gyermekeket; — de odáig még nem jutott, hogy a demokrata nevelőt, a szülőt felemelje magához és méltónak tartsa arra, hogy ő vele is megossza dicső tudományának kincseit.

Hölgyeim és Uraim! Ne higyjék, hogy én ezért a mulasztásért magát a szorosan vett tudományt okoljam! A pedagógiai tudomány megteszi a magáét, mint tudomány, építi rendszerét, fejlődik, halad: modern vasut, mely pontosan szállítja az árút a főállomásokra; a képző intézetekbe, — onnan eljut az a nagykereskedőhöz; a tanítósághoz, — akiknek azonban ma nincs módjukban tovább szállítani, hanem kénytelenek — a tudományt — a petroleumot, rizskását, s több efféle jó gyarmatárút — maguk elfogyasztani.

Bármilyen furcsán hangzanék is ez a mondás: Szatócsboltokat kell állítani a nevelés tudományának, ahol mindenki hozzájuthat ahoz, ahol mindenki szivesen meg is szerzi azt. Még jól el se hangzanak ezek a szavak, úgy érzem már is hallani fogom az emberek kétkedő aggodalmaskodását arra nézve, hogy voltaképen mi módon lehetne hát azt a feladatot megoldani, hogy a nevelés tudományát közkincscsé tegyük, mert az teljességgel lehetetlen, hogy az a 27.000 tanító egymagában elégséges legyen az ország 2—6 milliónyi 1—14 éves gyermek seregének helyes irányu nevelésére? * Mi módon lehet eredményt elérni? Hol kell a neveléstudomány ezen népszerűsítését foganatosítani? Minő

* (NB: 0—6 éves 2,682.422; 6—11 éves 2,204.294; 12—14 éves 1,095.373; összesen: 5.982·089.)

csatornán keresztül juthatnak a tudomány kincsei rendeltetésük helyére? És ami még fontosabb, mennyi az, amit szükséges, — és mennyi az, amit lehet a végső pontokon elhelyezni, tanítani, mert az első pillanatra kétségtelen, hogy egész pedagógiát nemcsak nem lehet, de nem is szükséges az életbe átvinni.

Hogy ezekre a kérdésekre a lehető leghelyesebb módon megfelelhessek, azt hiszem, fordított sorrendben kell elővennem a kérdéseket, mert önkénytelenül is világos minden pedagógiailag gondolkodni tudó ember előtt, hogy először azzal kell tisztában lennünk, hogy tulajdonképen mennyi az, amit lehet, kell és szükséges tanítani, és csak, ha ezt megismertük, akkor beszélhetünk a gyakorlati siker reményével arról, hogy hát ezt a minimumot mikép lehet terjeszteni?

Hogy pedig ezt a minimumot tisztán láthassuk, azt hiszem, elég egy futó pillantást vetni arra a módra, hogy a nép embere ma miképen állapítja meg az ő nevelési tervvázlatát.

Az egyszerű emberek, — mert e kérdésnél a minimum megállapításánál a tulajdonképeni művelt osztályt ki kell kapcsolnunk, — értelme, lelki világa életmódja egyszerű; kevés fajta érzelemmel, kevés gondolattal beéri, úgy, aminthogy kevés szóval beszél is. A gyermeknevelésben nem kapott sehonnan figyelemre méltó irányítást, de természetes ösztöne készteti eleven erővel arra, hogy valami rendszert csináljon magának! Hát csinál is. Pusztán emlékezetből, — a katekizmus egy-egy mondatából, a szomszéd asszony egy-egy elejtett szavából és a legeslegtöbbször — gyermekkori emlékeiből. Emlékszik az apjára, aki parancsolt; anyjára, aki becézgette; — a nyomoruságokra, amiken keresztül vergődött. És ezekből az emlékekből, meg az ő temperamentumából alakul ki az a rendszer, amit eztán keresztül is visz. S vagy azt mondja: én is keresztül mentem minden bajon, verésen, kínlódáson, te se halsz belé, vagy a másik szélsőségbe csap át, hogy ha nekem nehéz volt a sorom, ütöttek-vertek, — mért legyen a gyermekem is olyan sorsnak kitéve, mint én. A két alapgondolat körül csoportosulnak aztán nevelési elvei.

Ha már most megfigyeljük, hogy a legegyszerűbb emberek mily határozottsággal viszik keresztül azt az önkényes rendszert, amit maguknak tisztán szubjektiv alapon teremtettek, valósággal sajnálnunk, siratnunk lehet azt az energiát, azt a kárba veszett erkölcsi erőt, amit a pedagógiailag kiképzetlen emberek rápazarolnak rendszerük érdekében való gyarló kisérletezésekre.

Ha az egyszerű embernek a gyermeknevelés legegyszerűbb elveit szájukba rágjuk, ha alkalomadtán megtanítjuk őket azokra, mik a *vezérelvek*, amiket nem szabad soha szem elől téveszteni, akkor nem lesz a szülő arra utalva, hogy önmaga homályos emlékek közt tapogatózva csináljon nevelési rendet és rendszert, és ha jó, ha rossz, azt alkalmazza is, mivelhogy a gyermeket nevelni kell, nevelni muszáj! és megszüntetjük azt az állapotot, hogy ma egy országban, Magyarországban, mint közel hat millió házinyúlon, hat millió gyermeken kisérleteznek céltalanul a szülők.

Kétségtelen, hogy minden szülő lelkének ősi ösztöne, hogy már olyan, amilyen nevelési elvei legyenek, hát ha a felfogó gép a szülői lélekben megvan, csak a felfogadandó tételeket kell megállapítani, — és amint a drót nélküli távíró két gépje összhangzásba hozva megérti egymást — úgy fog támadni egyszerre a természettől rendelt nevelő lelkében is hatalmas szellemi tevékenység, mely az ösztönt, a nevelői ható erőt, kiemeli az öntudatlanság ködös zürzavarából és öntudatos tevékenységgé változtatja.

Hölgyeim és Uraim! Legyenek meggyőződve arról, hogy ha ennél a nagyfontosságú kérdésnél, mely millió és millió gyermek lelki életének helyes irányú vezetésére keresi a megfelelő módokat, az első szatócsboltot felállítottuk, nem fogunk a szülőknél közönyösségre találni; ebbe a boltba vásárolni el fog jönni mindenki. A szülők majd keresve keresik és szivesen elfogadják a tanítást, mert a leghatalmasabb ösztönben, a szülői hivatásban és a legszentebb érzelemben, a gyermek iránt való aggódó, tevékeny szeretetben a legjobb segítőtársakra, a legélelmesebb ügynökökre találunk.

Azt, amit tanítani kell és szükséges, nagyon röviden össze

lehet foglalni. Összefoglalásomért természetesen nem teszem tűzbe a kezemet; mert csak tájékoztató áttekintést akarok nyújtani; de meg akarom ezzel világítani azt, hogy bámulatosan kevés anyaggal lehetne óriási sikereket elérni.

A nevelésnek van nehány alapigazsága, melyeket minden felnőtt vagy serdülő ember megért. Ezeket kell csoportosítanunk és könnyen érthető, gyakorlati formában, tudományoskodás nélkül előadni, megtanítani. Ime ez alapigazságok főbbjei: 1. A jövendő embert kell nézni a gyermekben: annak szoktatását, a vele való bánásmódot ehez kell alkalmazni. 2. Türelmesen kell a gyermekkel bánni, és türelemmel kell kifürkésznünk tulajdonságait, mert különben a gyermek magára marad és Isten nevében nevelődik. 3. Közölni kell annak legegyszerűbb módját, hogy miképpen lehet a gyermeket kiismerni. 4. Meg kell ismertetni a következetesség óriási jelentőségét, nem tudományos frázisokkal, hanem példákban. 5. Az erény és mindenféle jó tulajdonság olyan gyakorlati tudománya a léleknek, akár csak a varrás a kéznek, azért a gyermeket szoktatni kell a jóra. 6. A jóra való készséget csak a jó cselekedetek folytonos gyakoroltatásával lehet megszerezni. 7. Óvni kell a gyermeket az ok nélkül való izgalomtól, hogy idegrendszere meg ne szokja az indulatosságot. 8. Nem a rosszról való leszoktatásból; mert aki a leszoktatást gyakorolja, az már elkésett a nevelésben. 9. A jóra való szoktatásnak a titkai: a jó csináltatása; (a rossztól való elrémítés, nem vezet célra; a fenyítés csak pótlék legyen a nevelésnél) az önérzetet fel kell kelteni, mert az önérzet az alapja az erkölcsi érzületnek, a lelkiismeretességnek. 10. A büntetés soha se legyen az indulat kifolyása, hanem higgadt, nyugodt; mert a higgadt büntetés az igazságszeretetet erősíti, a durva büntetés azt tönkre teszi. 11. Az tud csak engedelmeskedni, akinek tudnak parancsolni. 12. A példa jelentősége. 13. A szülő minden cselekedetének igen éleseszű kérlelhetetlen kritikusa a gyermek. 14. Az elkényeztetés és túlszigorúság. 15. A kötelességtudásra csak következetességgel lehet rávenni a gyermeket. 16. A lemondás jelentősége. 17. Az alaperények: hit, apró örömök megbecsülésének, a

szolgálatkészségnek jelentősége. 18. A rossz társaságba a gyermeket rendszerint a túlszigorúság és a rideg otthon kergetik.

Ime: rövid foglalata annak, amit a nép nevelőinek tudni kell, hogy nevelési eljárásuk helyes, öntudatos, erkölcsi alapon álló, — és egyúttal biztos is legyen.

Nos, Hölgyeim és Uraim! nem volna-e lehetséges ezt a kevés tudományt a tanítás mostani kereteibe belleileszteni? Nem találunk-e az iskolában olyan korú tanulókat, akik ezeket az ismereteket, ha tapintatos módon előadjuk nekik, bátran megtanulhatják, például az ismétlő iskola keretében; annak két utolsó, vagy épen csak az utolsó év folyamában, amikor a fiú is, leány is 14 évesek? Ne féljünk tőle nem, fog bajt okozni! sőt, szentül hiszem, hogy az ebben a korban ébredező érzelmeket inkább megnemesítené, megideálizálná az ilyen irányu tanítás!

De a felnőtteknek is módot kell adni kevés tudomány megismerésére. Az ifjusági egyesületekben első sorban ilyen nevelés-tudományi felolvasásokat kell tartani; két-három tételt rendszeresen fel lehet ölelni egy-egy este. Az egyesületi életben pedig a tanítóknak ezzel a kérdéssel kellene foglalkozni és ennek propagálására mindent elkövetni. Érezni, át kell érteni e kérdés horderejét minden tanítónak és az életbe való átvitel módjairól komolyan gondolkodni. De ezzel a kérdéssel foglalkozhatnának a lelkészek is a szószékről, úgy, hogy évenként két-három összefüggő szónoklatban kimeríthetnék egészen azt az egész tárgyat; Istennek tetsző dolgot mívelnének és tanításuk nyomában áldás fakadna.

A társadalom minden rétegének ki kell venni részét ebből a munkából . . . de természetesen az iskola az, honnét ezeknek az igéknek szét kell áradnia . . .

Hatalmassá, nagygyá csak úgy lesz az ország, ha minden szülő ismerni fogja azt a módot, amelyen erkölcsös, tevékeny, derék honpolgárokat nevelhet!

Budapest. *Mosdóssy Imre.*

AZ ISMERETEK EGYESÜLETI ÚTON VALÓ TERJESZTÉSE.*

A «Művészet és Művelődés» nőegyesület ismeretterjesztő bizottságának programmját már volt szerencsém egy ízben, mult évi első közgyűlésünkön fejtegetni. Hogy ezt a programmot azóta első évi, kezdő és kezdetleges, szerény munkásságunkkal részben meg is valósítottuk, az a titkári jelentésből is kitünik. Ezuttal csak azt akarom vázolni: milyen eszmék lelkesítenek minket, milyen irányban, milyen téren akarjuk eszméinket érvényesíteni, milyen módokkal és eszközökkel akarjuk terjeszteni.

A mi munkaprogrammunk az ismeretek terjesztése, a társadalmi pedagogia a szó legtágabb értelmében. A vezérlő irány, *negative:* minden politikai, vallási és társadalmi irányzat teljes kizárása; *pozitive:* a legtisztább, legönzetlenebb emberszeretet, amely nem kérdezi, milyen formában alkottad meg fogalmaidat hazáról, Istenről, emberekről, hanem mindenkit meg akar érteni, minden embert testvérének vall.

Ezen vezérlő eszme megjelöli a mi munkásságunknak nemcsak irányát, hanem terét és eszközeit is.

A mi munkásságunk tere az egész társadalom. Mindenkit magunkhoz vonunk, mindenkit felkeresünk, akinek hasznára lehetünk. Az ismereteket terjesztjük a társadalom minden rétegében, és az előadások körét, nivóját, hangját lehetőleg hozzászabjuk az illető körök érzés- és gondolatvilágához, műveltségi

* A «*Művészet és Művelődés*» nőegyesület 1905. évi közgyűlésén tartott előadás.

fokához. Olyan ismereteket akarunk nyujtani, melyekre az illető köröknek szükségük van, hogy szellemük fejlődjék, kedélyük nemesedjék, látókörük táguljon s az ő egyéni értékük növekedjék. Közhasznú ismereteket nyujtunk, tudományos és szórakoztató előadásokat tartunk.

Ezen munkaprogramm azonban, óriási terjedelménél fogva, szükségképpen magával hozza egyes, kisebb munkakörök kiválását, szakszerű tagolódását. Ezen tagolódás éppenséggel nem árt az egész egységes működésének, összhangjának. A közös eszme egybefűzi az egyes munkaköröket. A munkamegosztás nagyon is szükséges, hogy munkatervünk rendezett, áttekinthető, gyakorlatilag érvényesíthető legyen. Hogy ez szükséges és elkerülhetetlen volt, az abból is látszik, hogy egészen természetesen, mintegy önmaguktól váltak ki ezen egyes körök, minden szándékosság, előzetes terv nélkül, csakis a dolgok, tények szigorú logikája folytán. Minden egyes alosztályt a gyakorlati szükség, a logikai kényszerűség teremtett meg, szinte észrevétlenül, önmaguktól alakultak így ki. Ez meglátszik már mult évi munkásságunkon is, melyben minden egyes körnek megvan már a csirája. Ezen természetes alapon akarjuk már most ezen egyes köröket tovább fejleszteni, működésünket pontosabban körvonalozni.

Ezen osztályok: a munkás szakosztály, közegészségügyi osztály, kórházlátogatás, tudományos előadások tartása.

1. *A munkás szakosztály* törekvése oda irányul, hogy a szellemi és fizikai munkát végző emberek egymást jobban megértsék; hogy megtaláljuk a kapcsolatot a két munkásosztály közt; hogy kitöltődjék a végtelen űr, mely jelenleg a társadalmat két részre szakítja.

Nem akarjuk mi ezeket az ú. n. «*alsóbb osztályokat*» vezetni, pártfogolni, az nem egyezik meg az igazság, az emberszeretet eszméjével. Fel akarjuk őket keresni, közeledni akarunk hozzájuk; közös érintkezési alapot akarunk teremteni, melyen ők is, mi is megállhassunk, hogy egymást megismerjük, megértsük.

Ki kell töltenünk azt a természetellenes hézagot, melyet a

különböző életviszonyok köztünk támasztottak. Nekünk kell az első lépést megtennünk, minket illet a közeledés, mert egyelőre mi vagyunk előnyösebb helyzetben, nekünk van adni valónk. Adjuk oda azt a mi csekély szellemi többletünket az igazság és emberszeretet szent nevében. Sokat, nagyon sokat kaphatunk érte cserébe: a mi szenvedő, küzködő embertársaink megértését, bizalmát, szeretetét.

Ennek az alosztálynak a vezetését áz Ismeretterjesztő Bizottság elnöke, *Vidéky* Apollonia tartotta fenn magának. Az ő nagy szívével, nemes lelkesedésével karolja fel ezt a szent ügyet és ezen célra segítségül egy egész önkénytes gárdát nevel magának, mely az ő vezetése alatt fáradoz ezen nemes feladat megoldásán. Ebben a gárdában szívesen lát minden nőt, aki szerencsés életviszonyai folytán foglalkozhatik a magánál kevésbé szerencsésebbel, és nemes szívénél fogva érdeklődik irántuk, vonzódik hozzájuk. Főleg a fiatalabbakra számít, akiknek kevesebb a gondjuk, több az idejük, munkaerejük; de szívesen lát táborában minden komoly érdeklődőt. Ezeket nevezi ő az ő önkénytes csapatának és reméljük, hogy még sokan fognak ezen zászlóhoz esküdni.

2. *A közegészségügyi osztály* feladata a nők felvilágosítása a legfontosabb egészségügyi kérdésekben, aminők: a családi ház hygienája, a gyermekek testi nevelése, egészséges lakás, táplálkozás; baleseteknél segélynyujtás, a védekezés a betegségek ellen, főleg tuberkulozis és más alattomban lappangó, pusztító kórok ellen. Ezen osztály szervezését *Rácz* Hanna dr. vállalta magára és belevonja a munkásságba legkiválóbb orvosnőinket. Lesznek nagy nyilvános előadások, koronként zárt ülések az egészségi kérdések munkatervének bizalmas tárgyalására.

3. *A kórházak látogatása* szintén fontos munkakör; ezen a téren is sok a tenni való; üdülést, szórakozást nyujtani a fáradt, csüggedt, elkeseredett betegnek; komolyabb, tartalmasabb, előadásokat tartani a könnyebb betegnek, lábbadozónak; gondolatainak friss táplálékot adni a betegszoba unalmáért cserébe. Egyelőre ez a programmpont van legkevésbé kidolgozva; reméljük azonban, hogy jövőre ez a szakosztály is teljesen szervezve lesz.

4. *A tudományos előadásokat* a klubbhelyiségben fogjuk tartani, első sorban tagjaink számára díjmentesen, de szívesen látunk minden érdeklődőt. Főleg olyan hallgatókra számítunk, kikben iskolai éveiken túl is meg van a törekvés a szellemi haladásra, művelődésre, de valamely külső körülménynél fogva a nagy, nyilvános tudományos előadásokra nem járhatnak; magukra hagyatva pedig nagyon küzdelmesen boldogulnának. Ezeknek a munkáját szeretnők megkönnyíteni, művelődésüknek irányt szabni, érdeklődésük körét tágítani. Ezen előadások nem lehetnek egyoldalú munkásságuak, olyanformán, hogy az egyik fél előad, a másik fél hallgatagon, passive befogad; hanem éppen a hallgatóság aktiv részvételét óhajtjuk, hogy kérdezősködéssel, vitatkozással tisztázzuk a felvetett kérdéseket. Ezen munkaprogramm szervezése lesz az én feladatom.

Az Ismeretterjesztő Bizottság a jövő évben minden hétfőn jourt tart az egyesület klubbhelyiségében. Ezen a napon lesznek d. u. 5—6 közt a tudományos előadások.

Ezek azon feladatok, igen t. Közgyűlés, melyeket jövő évi munkatervünkbe felvettünk. Hogy ezen munka óriás méretei nem riasztanak vissza, annak nem a mi elbizottságunk az alapja, hanem az, hogy hiszünk ügyünk igazságában, az igaz emberszeretet és örök igazság szentségében. Bizzunk abban, hogy ezen szent eszméktől áthatva sokan beállnak, a mi munkás táborunkba, sokan esküsznek a mi zászlónkhoz, s amely munkát mi megkezdettünk azt ujabb nemzedékek tőlünk átveszik, folytatják, diadalra juttatják.

Ez a hit, ez a bizalom az ügyben és embertársainkban, nőtársainkban, ez ad nekünk erőt a nagy munkára.

Budapest. *Dr. Láng Margit.*

PÁLYAVÁLASZTÁS ÉS KERTÉSZKEDÉS.

Az iskolaév elmult. A pályaválas tás most történik. Az az izgatottság, a mohó sietség, mely a tanév végén az emberek legnagyobb részét elragadja, már kissé csillapodott, a vonatok ismét a megszokott rendben közlekednek, minden késés nélkül, mely a minden világtájba sietö szülők és növendékek tolulása miatt előállott. Azon városokban, melyekben középiskolák és leánynevelő intézetek vannak, megszünt az idegenek fel- és lehullámzása, látszólag minden újra a rendes mederben folyik.

Otthon azonban nem egy anya ül aggódó szívvel; hisz gyermekét újra idegen kézre kell majd bíznia és ha egyetemre, művészi iskolába, tanítónőképzőbe fogja adni, joggal kérdezi önmagától: helyesen választottam-e, fog-e gyermekem boldogulni azon az úton, melyre lépett, melytől várja, hogy önállóságra, kenyérkeresetre vezeti?

A foglalkozás választása ma már leányoknál is sok gondot ad a szülőknek és méltán.

Hisz oly sok nő van ma a gazdasági viszonyok kényszerítő hatása alatt, kiknek körülményei szükségessé teszik, hogy biztosítsák jövőjüket; és napról-napra kevesebb azok száma, kiknek módot adott az Isten, hogy hivatásuknak megfelelőleg, egyedül csak a nő legnemesebb feladatát teljesítve, mint feleség, háziasszony és anya kenyérkereső gond nélkül élhessenek.

Tény, hogy a mai kor megkivánja, hogy a nő *önállólag* is tudjon megélni, de — valljuk meg — hogy igen sok nő eltéveszti hivatását. Nem helyes például, hogy mai nap nemcsak a művelt rendűek leányai látogatják a tanítónőképző intézeteket, kik a tár-

sadalmi életben is állást foglalnak, hanem iskolaszolgák, házmesterek, alsóbb rendű kézmívesek leányai is széltében végzik a tanítónői tanfolyamot és — fájdalom — nem hivatásszeretetből, de nagyzásból, mert: «Csak nem leszek holmi varrónő vagy divatárúsnő» véli az elkényeztetett leányka, s a szülők dícsvágyát is kielégíti, ha leányukból «kisasszonyt» neveltek. És ennek a következménye az, hogy a mai kor tanítónői között gyakran vannak oly fiatal nők is, kiknél hiányzik a valódi *szívműveltség*, mert azon kevéssé művelt körben, melyben gyermekéveiket töltötték, azt nem fejlesztették ki, és hogy az ilyen tanítónő minden éles felfogása és oklevele dacára is, ritkán tud *helyesen* azaz *szívjósággal* és *kedélyfejlesztőleg nevelni*, és hogy modortalanságával rosz példaképe lesz tanítványainak. Tisztelet a ritka kivételeknek.

Hányszor megtörténik, hogy az ilyen félművelt leányok valóban finom műveltségű tanítónőket háttérbe szorítanak, minthogy évente ijesztőleg sok új tanítónő kerül ki a képzőkből, úgy, hogy az állam és egyház a felét sem tudja elhelyezni. Hányszor fordul elő, hogy kiváló műveltségű nők évekig magánházaknál áldozzák fel legjobb erejüket, míg végre biztos álláshoz jutnak, mialatt a kevésbé műveltek protekció által sokkal hamarább jutnak célhoz.

A legnagyobb baj az, hogy köztük igen sok nem meggyőződésből, benső hivatásból választja a tanítónői pályát, hanem csak azért, hogy — fogalmai szerint — jövedelmező álláshoz jusson, ez okból feladatát a legfelszinesebben fogja fel és ezek miatt aztán azon tanítónők fölött is kicsinylő ítéletet hoz a világ, kik önmegtagadólag nemes hivatások nehéz kötelességeinek élnek.

Bizony minduntalan jogosan hangzik a panasz; sok a tanítónő! hisz ha itt-ott egy nyilvános tanítónői állás van kilátásban, akkor arra oly számtalan kérvény érkezik, hogy a választás szerfölött megnehezül. Budapest a legfőbb példa, de legközelebb a szomszéd városba is egy felekezeti iskolához *egy* állásért *ötvenkilenc* tanítónő adta be kérvényét. És ha aztán a visszautasított kérvények visszatérnek, mennyi remény hiusul meg, mennyi fájdalom tér be a szerény otthonba!

A fiatal leány, ki oly büszke sok fáradsággal elért oklevelére, melynek megszerzése talán a szülők részéről is sok nélkülözés árán történt, a fiatal tanítónő, ki örömteljes reménnyel nézett a jövőbe, ki már boldog volt azon tudatban, hogy anyjának most majd megtérítheti, amit érte áldozott, hogy kiskorú testvéreinek támasza lehet, fájdalomtól áthatott szívvel, könnyes szemmel látja visszatérni okmányait, melyek arról tudósítják, hogy nem választották meg, *mert felette sok* a tanítónő.

És más oldalról is felzúg a panasz. Bár hazánk leányainak kenyérkeresetre még sok más terök is nyilt az utóbbi időben, melyre kiképezhetik magukat, és melyen boldogulhatnak: azt látjuk, hogy a tömeges jelentkezés miatt minden tér túl van zsufolva!

Új keresetforrásokra van szükség. És szerény felszólalásomnak épen ennek szorgalmazása a célja. Azt látom ugyanis, hogy egy szakmát, mely annyinak szerezhetné meg a mindennapi kenyeret, kiknek anyagi viszonyai, vagy szellemi tehetségei nem arra valók, hogy a sok évet igénylő tanulás által tanítónői oklevelet szerezzenek, nálunk még tudtommal nem mívelnek és ez a *műkertészet nők számára.**

A mi áldott hazánk földje oly kitünő alkalmat szolgáltat a műkertészetre, mint kevés más ország és sajnos még eddig mégis igen kevés műkertészetünk van.

Mennyi pénz megy még évente a külföldre mag-, virág- és gyümölcsért, mert Magyarország maga nem fedezheti a szükségletet.

És a kertészkedés egészséges, nőknek való foglalkozás, s hogy a nők boldogulnak is e téren, arra a külföld elég kedvező példát szolgáltat.

Teremtsünk tehát iskolákat, amelyekben a nőket *önálló műkertésznőkké* képezik. Vajjon a «Philantia», a virágok meg-

* Folyóiratunk többször sürgette ezt. György Aladár, Szigethy Karolina és mások régebben is ismételve rámutattak ennek fontosságára. Szerk.

kedveltetésére alakult nőegyesület nem vehetné ez eszme propagálását magára?

Szerettessük meg a fiatal női nemzedékkel a tudomány ezen ágát és sok nő ezen a pályán hazánkban is tartós és jól fizető kenyérkeresethez fog jutni, akár mint uradalmi alkalmazott, akár mint önálló vállalkozó.

Drága hazánk áldott éghajlata és talaja bizonyosan ép oly alkalmas a virág és mag csoporttenyésztésére, mint Erfurt, Quedlinburg vagy más ilyen város, és hogy a gyengéd női kéz jobban illik a kertészethez, mint az erős férfikéz, hogy már zsenge korunkban is jó kedvvel segítünk anyánknak a kerti munkánál, mialatt a fiúk a szabadban futkároznak, az tény. Mi pedig importáljuk a magvakat, a virágokat és a — *kertészeket* is — külföldről.

Az állami kertészeti tanintézet ma már képez ügyes férfi műkertészeket, de csak elvétve bocsát be egy-egy női tanulót rövidebb tanfolyamokra. Ami magánvállalkozás terén e részben a nőknek jutott, sikerre nem vezetett.

Pedig mennyivel hálásabbak ápolásunkért gyakran a virágok és növények pompás fejlődésök, illatjuk által, mint valamely elkényeztetett, makacs gyermek, kire legjobb tudásunkat, önfeláldozó ápolásunkat hiába pazaroljuk. Miért nem törekedik tehát több fiatal leány a tanítónői oklevél elérése helyett a kertészkedés elsajátítására. Törekvésük talán méltánylásra találna az állam és a társadalom részéről, s a nyilvánuló szükség létrehozná a megfelelő iskolákat.

Mily áldásos volna hazánkra nézve, ha szakiskolái volnának, ahol műkertésznők alapos oktatásban részesülnének, amilyen iskola például a gyümölcs- és kertmívelési iskola művelt nők számára Marienfeldben Berlin mellett.

Itt — mint ezt folyóiratunk többször közlé — a növendékek oktatást nyernek a kert- és gyümölcsmívelésben, borászat-, virágtenyésztés-, faismeret-, rajzolás-, földmérés-, talaj- és trágyatan-, növénytan-, vegytan-, állattan-, mértan-, virágkötés-, méhészet-, könyvvitel- és levelezésben. Bizony nagy szükséget pótolna az

ilyen iskolák felállítása, vagy a magánvállalkozás útján létre jövő ilyen iskoláknak állami, társadalmi úton való támogatása.

A gazdasági oktatás terén korszakos fontosságú alkotásokkal tette nevét emlékezetessé Halász Ferenc, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium tanácsosa; nem volna lehetséges az ő figyelmét e kérdésre terelni? A gazdasági iskolák tanítónőinek képzése is egy csapással meg lenne így oldható.

Talán alkalmat nyujt ezen igénytelen csevegés illetékes helyen, hogy gondolkozzanak javaslatom fölött, s az intéző körök megnyerése folytán talán drága hazánk is képes lesz nemsokára női kertészeti és gazdasági képzőintézeteket felmutatni és fiatal leányaink ezen a téren is szerezhetnek idővel önállóságot és kenyeret.

Lőcse. *Lőcsei Emma.*

A BERLINI NŐI MEETING.

(Befejező közlemény.*)

A negyedik napon szó volt a *nőről községi hivatalban. Frl. von Welczek, Berlin:* megnyitójában elmondja, hogy az elmúlt századokban, eltekintve a zárdák főnöknőitől és a XII. és XIII. században a céhek előljáró nőitől, a nőnek a szociális munkásság iránt való érdeklődése kizárólag a család körében talált kifejezést. A középkor végén Hollandiában voltak kórházi igazgatónők. Angliában, Kensingtonban alkalmaztak először 1870-ben nőt nyilvános hivatalban. Eddig napjainkban iskolaszéki tagok lehettek, most elvesztették e jogukat. Amerikában javában működnek iskolaszékekben. Norvégiában két év óta aktív és passzív községi választó joguk van; szintúgy Franciaországban. Németországban községi munkásságuk az árvák istápolása; kezdeményező Kassel volt. 270 közül 70 német városban a férfiakkal egyenjogú községi női alkalmazottak is vannak, de többnyire csak alacsonyabb állásokban. Szóló kívánságai 1. hogy mentől több nőt képezzünk ki és nyerjünk meg a községi szociális munkának; 2. necsak az alsó, hanem a felső hivatalok is nyitva álljanak előttök; 3. a jóléti intézmények, bölcsődék stb. községi szervezetekké váljanak.

Miss Olga Hertz, Manchester: magyarázza, hogy a községi kötelességeket csak férfiak és nők közösen teljesíthetik.

Frau Prof. Agda Montelius, Stockholm: Svédországban a régi időkben a nő kezében volt a szegényápolás. Csak a múlt század óta mellőzik a nőt, mióta a szegényápolást a községek vették kezökbe. Azért a nők tovább is önkéntes munkásai maradtak a szegény istápolásnak, — bár jól tudják, hogy hathatósan

* Az I—V. közlemény a megelőző füzetekben. Szerk.

csak akkor dolgozhatnának, ha munkájuknak törvényadta alapja lenne. — 1890 óta alkalmaznak diakonistákat, majd világi ápolónőket is a nyilvános szegényápolásban. Férjes asszonyok meg nem választhatók, mert férjeik gyámsága alatt állanak. A nő a gyermekápolásban mutatkozik legalkalmasabbnak.

Frau Tera Proelss, Berlin: fejtegeti, hogy az ifjúság- és árvavédelmet államilag és egymástól elkülönítve kellene szervezni. Grippenberg Alexandra báróné, Helsingfors: jelenti, hogy hazájában csak 1890 óta vehetnek nők részt a törvényes szegénygondozásban. Most 150 ilyen női gondozó van, akik gyermekeket és aggokat gondoznak. A néptanítók feleségei és parasztasszonyok bizonyultak legalkalmasabbnak.

Frl. Marie Meyer, Danzig: ismerteti a nő munkáját a magán és községi árva- és szegénygondozásban. A városok tanácsát szegényeket segélyző és ifjúságot gondozó egyesületek támogatják. Az árvagondozás jóformán kizárólag nők kezében van.

A diskusszióban a többek közt *Alice Salomon* vitatja Proelsnével szemben, hogy egyesegyedül az a szempont lehet mérvadó, vajjon a védettek szempontjából és nem a nőkérdés szempontjából, melyik rendszer célhoz vezetőbb.

Fröken Marie Cedernskiöld, Stockholm: a városi iskolaszékekről szól. 1862 óta a svéd nő a férfival egyenlő alapon gyakorolja községi választói jogát az iskolaszékek és szegénygondozási bizottságokban. 1842 óta általános az iskolakötelezettség. Nők 1853 óta alsóbb, 1857 óta felsőbb elemi osztályokban is tanítanak. Ma már több a nő- mint a férfitanító. Az iskola fölött felügyeleti jogot az iskolaszék gyakorol. Az igazság persze megkívánná, hogy a nőknek passziv választó joguk is lenne. Szó is esett erről a törvényhozásban, ahol elismerték, hogy a nő erre a munkára kiválóan alkalmas. Ma már felismerik háztartási és női kézimunka-iskolákban a férfiui szakfelügyeletnek szinte komikus voltát. A női kézimunka terén az új tanítási tervet nők készítették; a társadalom ma már elismeri e téren való felsőbbségüket.

Frl. Gertrud Bäumer, Berlin: a német női községi munka feltételeit ismerteti. Adminisztratív testület intézi az alsóbb és

részben a felsőbb leányiskolák sorsát s a belső szervezet egyes ágait; új tanítói állások szervezését, és a tanerők véglegesítését javasolja. Ebből folyik a nőkre nézve az a lehetőség, hogy férfikollegáik jogait maguknak is kérhetik. Baden nagyhercegségben már is lehetővé tették a nőknek a munkában való részvételt. Poroszországban van egy rendelet Stein idejéből, mely szerint az anyák belevonandók az iskolaigazgatásba. Württembergben az apák és gyámok az iskolaadminisztrátorok választásában részt vesznek. Minthogy a nő gyám lehet, van számára mód, hogy az iskolaadminisztrációra befolyást gyakoroljon. Az általános német tanítónőegyesület egyik fontos törekvése a nőnek az iskola adminisztrációjában helyet juttatni.

Miss Steriff Bain, Newsealand: jelenti, hogy Ausztráliában a nőnek nincsen szava és szerepe az iskola adminisztrációjában. *Miss Sadie, New-York:* ismerteti az Egyesült-Államok ifjúsági törvényszék intézményét. Csak gyermekek felett bíráskodó, teljesen egyénileg kezel minden esetet, különbséget tesz persze a visszaeső bűnös és a pillanatnyilag megtévesztett gyermek közt; kikerüli, amikor csak lehet, vagy talán mindig, hogy a gyermeket börtönbe zárja, honnan *mindig* teljesen megromolva kerül vissza a társadalomba. A gyermektörvényszéket 1899-ben szervezték, először Illinoisban, később az Unió valamennyi államában. Ez az új törvény kiveszi a gyermeket a rendőrség hatásköréből. Ez intézmény eredménye rendkívül kedvező, mert ott a bíró nem büntető, hanem orvos, ki az erkölcsi fogyatkozások meggyógyításán fárad.

Reo Anna Shaw: Annak megtudására, való-e nőnek valamely nyilvános állás, csak egyetlen mód van: meg kell adni neki azt az állást. Mert hiszen nem a nem határoz, hanem a képesség: a képes egyén alkalmas egyén.

Frl. Alice Federn, Wien: Ismerteti az angol iskolai felügyeletet. Célja a családot közelebb hozni az iskolához, pl. hogy az iskolalátogatást rendszeresebbé tegye, a felügyelő idejében elmegy a gyermekért és elviszi az iskolába. Miss Sadie megjegyzi, hogy ilyen célokra az Egyesült-Államokban egyesületek alakultak.

Madame Vincent, Asniere s. S.: szól a Prudhommieről Fran-

ciaországban. Ez a keresztes hadjáratok idejében alakult iparfelügyeletnek egy neme. E felügyeletet eredetileg férfiak és nők gyakorolták, Napoleon ideje óta csak férfiak. 30 év óta azon vannak a francia nők, hogy ezt a jogukat visszaszerezhessék, — de csak annyit értek el eddig, hogy választók, de meg nem választhatók.

Frl. von Roy Königsberg. Századok óta kérnek kereskedelmi törvényszékeket, melyek kereskedők és bírókból álljanak. Most van ilyen megvalósulóban, mely eltérőleg az eredeti tervezettől a nőnek legalább az activ választói jogot megadja. A női kereskedelmi alkalmazottak folyamodással éltek, protestáló gyűlést tartottak stb. A női kereskedelmi alkalmazottak 75%-a nem tagja szakegyesületüknek: azokat a szövetkezés hasznáról meggyőzni és tagokul megnyerni a közel jövő egyik legsürgősebb teendője.

Pénteken a *nő községi és egyházi választójogáról* volt szó. Az elnök *Frl. Dr. Elise Gottheimer, Berlin:* festi a választójogról kialakult nézet változását, mely ma már a választói jog gyakorlásában olyan nyilvános ténykedést lát, melyet minden honpolgár az állam érdekében gyakorolni köteles: a mért az állam viszont köteles minden polgárának e joga gyakorlására módot nyújtani. Számot tevő, súllyal bíró okot a nagykorú, adófizető nőnek e jogából való kizárására senki felhozni nem tud. Ez áll a politikai szavazatjog, és még fokozott mértékben a községi választói jog gyakorlásáról, lévén a községek szervezete többnyire mindenütt plutokratikus (körlisták). Németország minden községében választójoggal bír a nő, ha földbirtokos, de Szászország kivételével e jogát személyesen nem gyakorolhatja. Passzív választó joga nincsen.

Frau Palline Bagger-Weiss, Kopenhága: megismertette hallgatóit a dán nők törekvéseivel a községi választói jog megszerzésére. 21 nőegyesület e munkát vallja céljának, melynek az ország hangulata is kedvez. A kormány erre vonatkozó törvényjavaslatot nyujtott be az országgyűlésnek és az minden valószinűség szerint törvény erejére fog emelkedni.

Miss Emily Janes, London: elmagyarázta az angol nő községi választó joga körülményeit. Nők, akik háztulajdonosok, az aktiv községi választó jogot 1894 óta bírják. Nagy munkásságot

fejtenek ki társadalmi institutiók javítása körül és sok tekintetben hasznos tagjai a községi adminisztrációnak. E munkásságuk jó iskola remélhető parlamenti szereplésükhöz.

Fröken Gina Krog, Christiánia: hazájában a nők tizenhat évi munka után megkapták 1901-ben törvényhozás útján a községi választói jogot, mely Norvégiában egy határozott adóalaphoz fűzött. A nők e joggyakorlásának hordereje még ma beláthatatlan, — de már most is a nők nagyobb értékeléséhez vezetett a nyilvános életben. Van köztük, ki tagja a községi adminisztrációnak, van köztük pl. Christianában városatya. Iskolai hatóságokba, börtönügyi és szegényügyi testületekbe, beválaszthatók. 1906-ban remélhetőleg törvényerőre emelkedik az a javaslat, melynek értelmében esküdtszéki tagok lehetnek a nők; ügyvédek már ma is lehetnek. — Ma már a nők politikai szavazatjogával szemben sem ellenséges többé a közvélemény; annak elérése buzgó női munkásságnak célja.

Frl. Adele Gerber, Wien: jelenti, hogy a nő az osztrák örökös tartományokban 1846 óta községi választójoggal bír, de azt nem igen gyakorolja. Alsó-Ausztriában éppen most az a veszély fenyegeti a nőt, hogy ezt a jogát elveszik. A politikai választójog a községin alapszik s így a nagybirtokos nők tulajdonképen amazzal is bírnak. Midőn a községi választói jog elvesztése fenyegette a nőket, egyesültek annak védelmére, a kezdeményezők a tanítónők voltak. Ez volt az osztrák haladó nőmozgalom kezdete, mely először is az «Osztrák nőegyesület» alakításához vezetett.

Mrs Neymann az északamerikai német asszonyok nevében szól. A községi választói jogot nem sikerült megszerezniök, mert 1. óriás arányú a bevándorlás; 2. mert nagy a korrupció és 3. mert egyes politikai pártok a választókat terrorizálják. Csak Kansasban van a nőknek teljes községi választói joguk. De mert munkásságuknak sok az akadálya, ott is azon vannak a nők, hogy a politikai választói jogot megszerezzék maguknak.

A legértékesebb férfiak a nők pártján vannak és azt remélik, hogy a nők által sikerül majd a korrumpált elemeket a politikából kiválasztani. *Madame Hubertine Anclert* a «société du

suffrage des femmes» szervetét és propagandája eszközeit ismerteti. Felszólítja a nőket szervezkedésre és kimutatja, mekkora a nők megkárosodása a politikai szavazatjog megtagadása által.

A napirend második tárgya a nő egyházi választójoga. *Frl. Paula Müller, Hannover:* elmondja, hogy a nő egyházi szavazatjogának kezdeményezője, egyházi körökben nagy visszhangra talált indítványozója Stöcker udvari pap volt. Azóta küzdenek a nők e jogukért. Ismerteti az eredményt, melyet a két nem egyházi munkásságából remél. *Frau Stocker-Carierel, Büssnacht:* felpanaszolja a nők közönyét eme fontos kérdéssel szemben. A papság Sveicban is a nő egyházi választó joga mellett van, a synodák azonban nem. Igaz, hogy szívesen veszik a nő munkáját e téren is, de az nem elég, kell, hogy arra a munkára *joga is* legyen. *Frau P. Bagger-Weiss, Kopenhága:* A dán nő munkásságát ismerteti, a mely az egyházi választójog megszerzését célozza. Van Dániában, de csak egyetlen egyházi szervezet, amely a nőknek megadja az egyházi választójogot, de e jogukkal a nők — nem igen élnek.

Mrs Chapman, Catt: Hazájában az észak-amerikai Egyesült Államokban a vallásszabadság nagyobb, mind bárhol másutt. A legtöbb egyházalkotmány olyan, mint a megfelelő német egyházé. A nagy methodista egyház egyenjogúnak ismeri el a nőt a férfival, sőt még a pappá szentelést sem tagadja meg tőle. Szintúgy a nagy baptista felekezet, mely öt millió hívőből áll. A prezsbyterian egyházban is van a nőnek aktiv választó joga. A kis quäcker egyház volt az első, mely kezdettől fogva a nőt egyenjogúnak tekintette a férfival. A nőmozgalom sok kiváló vezetője a quäckerek közül került ki, így maga Miss Susan Anthony. Ellenben azon felekezetekből, melyek a nőnek nem adtak a férfiéval egyenlő jogokat, — ha elvétve került egy-egy kiváló, haladó nő. De egészen bizonyos, hogy a nő a közel jövőben eléri az egyházi választójog terén egyenjogúsítását, mert már ma világos, hogy a nő jog nélküli volta gyakran magának a felekezetnek lételét veszélyezteti.

A hozzászólók közül *Frau Marie Hecht Tilsitből* lángoló

lelkesedése által tűnt ki; — *Else Lüders* hangsúlyozza, hogy a nőmozgalom ismerje kötelességének úgy politikai, mint vallási függetlenségének megóvását. *Frau Lilly Braun* a szociáldemokrata párt érdemeit a női jogok kiterjesztése körül kívánja elismertetni. Védi pártját ama váddal szemben, hogy családromboló: szerinte a családot a tőkén alapuló társadalmi rend rombolja széjjel, mely megfosztja a családot a munkásnőtől. Szerinte a szociáldemokrácia a család megszilárdításán munkálkodik, amikor a munkaidőnek a minimumra való leszállítását követeli.

Frl. Anna Papritz, Berlin: a szociáldemokraták érdemeit elismeri, — kifejti aztán az okokat, melyek miatt a polgári nőmozgalom az állam fennálló társadalmi rendje alapján kíván dolgozni.

Szombaton *a nők politikai szavazatjoga volt* napirenden. *Frl. Ilka Freudenberg, München:* a kongresszus egyik nagy eredményének véli, hogy a nők politikai szavazatjoga többé le sem kerülhet a napirendről. *Rev. Anna Howard Shaw Philadelphia* ama nehézségeket magyarázza, melyekbe a 49 államból álló É. A. E. Á.-ban, hol egységes eljárás tehát lehetetlen, a nők politikai választási jogának megszerzése ütközik.

Eddig még csak Wyoming, Utah és Colorado adták meg a nőknek a politikai választói jogot. *Myfrouw Dr. Aletta Jacobs, Amsterdam:* kimutatja, hogy a holland választói jog nem zárja ki a nőt, de hogy joguk a gyakorlatban soha sem érvényesült. Ez irányban szükséges az agitáció, melyet a legtöbb nőegyesület ki is fejt. *Madame Chaponnière-Chaix, Genf.* Sveicban sincsen törvényben gyökerező lehetetlenség, gyakorlatilag azonban ott sem érvényesült soha a nők politikai választójoguk; ott is nagy arányú agitáció folyik érdekében. *Frau Charlotte Nornie Koppenhága.* A papi és ügyvédi pálya kivételével, minden pálya nyitva áll a nő előtt. Sem községi, sem politikai választójoga eddig nem volt a nőnek. A mult télen azonban, az új községi törvény alapján megkapták a nők úgy az aktiv mint a passziv községi választójogot. *Frl. Dr. Käte Schirmacher, Paris:* elmondja, hogy a politikai szavazatjog jelentékenyen emeli a nő értékét. Hogy a nő Amerikában kielégítő fizetést húz, a női községi szavazatjog eredménye. Német-

országban a nőtanítót, a postatisztet, ha nő, sokkal rosszabbul fizetik, mint a férfit, ezen is segítene a nők politikai szavazatjogának megadása. A nőket, jog nélküli voltuk alárendelt állásokra kárhoztatja. Ausztráliában, a hol a nő politikai szavazatjoggal bír, életbe lépett a hasznos reformok egész sorozata. Pl. válóperekben egyenlő elbírálás alá esnek férfi és nő; az apa nagyobb fokú gyermektartási kötelezettsége törvénytelen gyermekével szemben stb. *Mrs Garrett-Fawcett, London:* lefesti, mennyire üdvösnek bizonyult a koloniákban a nők politikai szavazatjoga; bizonyos benne, hamar belátják majd, hogy az az anyaországban is csak úgy be fog válni. *Frau Lilly Braun, Berlin:* kiemeli, hogy a szociáldemokraták voltak az elsők, akik a nőknek politikai választójogot követeltek. *Mrs Mary Dobson, Tasmánia:* a hazájabeli nőknek a politikai választásban való aktiv részvételét és annak hasznát rajzolja. *Dr. Käthe Schirmacher, Paris:* utal az általános szavazatjog hátrányaira Franciaországban. *Mrs Montefiore, London:* a nő gazdasági és politikai szabadságát követeli. *Frl. Else Lüders* az 1901 óta működő «Női szavazatjogi egyesület» alapvető munkásságát ismerteti stb. A szakosztály elnökének szép zárószavával értek véget a tanácskozások.

Hogy olvasóim a berlini női kongresszusról teljes képet alkothassanak maguknak, szükséges volna még, hogy az *összes ülések* lefolyását ismertessem.

Azok mindegyike eseményszámba megy a nőmozgalom terén s ilyen volt négy. Az elsőn szó volt a *nőmozgalom jelenéről* a különböző kulturállamokban. Akkor este a 9 referens közül a magyar nőmozgalmat történeti visszapillantás keretében *Sulyok Ylda — Budapestről* ismertette szépen, érdekesen.

A második nagygyűlésen a *női munkabérekről* volt szó. *Lady Aberdeen* kimerítő értekezésével «Egyenlő bért, egyenlő munka fejében»; a lelkes Marie Lang «A gazdasszony nem értékelt munkájáról» és *Mrs Ch. Perkins-Gilman* a maga nézeteinek ismertetésével nyujtottak élvezetet és okulást.

A harmadik nagygyűlés tárgya a *női politikai szavazatjog* volt. Három világrész asszonyainak véleménye szerint *most* kell

már állást foglalni a nő politikai szavazatjoga mellett, mert szükségképen e jog nem végcélja a nőmozgalomnak, hanem a közel jövőben megvalósítandó, mert céljainak megvalósítására nélkülözhetetlen *eszköze*.

A negyedik és utolsó, a kongresszust méltó módon befejezett nagy összes ülésnek (az 5000 embert befogadó terem nem bizonyúlt elég nagynak, a második nagy terem is zsúfolásig megtelt és a szónokok itt elvégezvén előadásukat, átmentek a másik terembe, hogy ott újból elmondják) tárgya «*A nőmozgalom alapjának és céljá*»-nak ismertetése volt.

Mrs Ch. Berkins-Gilman «A nőkérdés új theorája» cimen, természet- és társadalomtudományi, *Frl. Helene Lange* pedig történetfilozófiai alapon, igen magas szempontból szóltak a kérdéshez; az utóbbi oda konkludálván, hogy oly új társadalmi rendre van szükség, amelyben férfi és nő egyaránt kifejezésre juttathatják egymáséitól oly teljesen különböző tehetségeiket; a mikor aztán nem is lesz többé nőmozgalom, mert a társadalom élén nem vezető *nem*, hanem vezető *egyének* fognak állani.*

A berlini internationális női kongresszus sokoldalu, gazdag munkásságával megfelelt a hozzá kötött várakozásoknak; érintkezésbe hozott egymással tapasztalt férfiakat és nőket a világ mind az öt részéből, akik tényekkel tudtak szolgálni a nő helyzetéről, munkájáról, akik különböző országok női haladásának különböző mozzanatainak történetével megismertetni tudtak, és kik megmagyarázták a nőmozgalom jellegét, fejlődését, ismertető jeleit az egyes országokban. Ilyen *tények* gyüjteménye a kongresszus egész lefolyása. Vajha mentül többen, férfiak és nők, érdeklődnének a nő munkájában és teendőjében és vajha a kongresszus előmozdítaná a helyes itéletek kialakulását a társadalmi lelkiismeret megerősödését. *Rosenberg Auguszta.*

* Az összülések érdekes és figyelemre méltó fejtegetéseiknek megismerésére, felhívom a N. N. olvasóinak figyelmét a Stritt Mária szerkesztésében időközben már megjelent, és könyvkereskedés útján kapható *Congressbuchra*, amely feleslegessé teszi, hogy szíves figyelmüket tovább is igénybe vegyem. *R. A.*

A NÜRNBERGI ISKOLAEGÉSZSÉGÜGYI KONGRESSZUS.

(Harmadik közlemény.*)

A *B) csoportban Juba* dr. Budapestről tartott érdekes előadást Az internátusok egészségügyéről.

Minthogy megbízható szállásadó házak ritkák és aránytalanul drágák, a nem helybeli ifjuság számára egészségügyi, pedagógiai és erkölcsi szempontokból az internátusoknak kell adni az elsőbbséget. Az internátusok építésberendezését, háztartását az iskolának ellenőriznie kell, épúgy a szállásadó házakat. Erről legalább évenkint jelentést kell tenni a közoktatásügyi minisztériumhoz, hogy ezeket azután az iskolaegészségügyi referens átnézhesse, feldolgozhassa. Az internisták orvosi kezelése az iskolaorvosra bízandó. Az orvos feladata itt nemcsak a gyógyítás, hanem mindenekelőtt az internisták szabályszerű testi fejlődésének és testápolásának felügyelete s e tekintetben tanácsokat ad a vezetőségnek. A testi fejlődés eredményes felügyelete céljából minden internistáról vizsgálati ívet kell kitöltögetni évnegyedenkint végzett mérésekkel (magasság, súly, mellbőség, spirometria stb.), s jegyzetekkel a kiállott betegségekről és az előforduló fogyatkozásokról. Energikus közbelépést követel az orvos részéről a ragadós betegségek terjedésének megakadályozása.

Ugyane csoportban *Hintzmann* dr. phil. főreáliskolai igazgató Elberfeldből A meg nem osztott oktatás előnyeiről beszélt, értve ezalatt a nálunk *kizárólagos délelőtti oktatásnak* vagy *egyhuzamban való oktatásnak* nevezett módot.

Minden magasabb iskolanemnél (gimnázium, reálgimnázium, felsőreáliskola) a tanár és a tanulók túlterhelésével állunk szemben. Ezt látjuk a tanárok és a tanulók idegességében, a tanulóknál egyes szervek megbetegedésében (pl. a rövidlátásnál) és a szellemi lomhaságban, kedvetlenségben.

Már pedig a tanulók túlterhelését három tényező idézi elő: 1. az oktatásszakok száma, 2. az oktatásórák száma és 3. az az idő (esteli, sőt éjszakai idő), amelyben a házi feladat elvégzendő.

* A két első közlemeny a megelőző füzetekben van. Szerk.

A túlterhelés ezek szerint elhárítható volna: 1. az oktatásszakok számának csökkentésével, 2. az oktatásórák számának csökkentésével és 3. azáltal, hogy a tanulóknak más időt (a délutáni órákat) szabaddá teszünk a házi feladatok elvégzésére.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az 1. és 2. pont megvalósítására nincs kilátás. Annál inkább kell módot keresni a 3. pont megvalósítására s ez volna *az oktatásóráknak 45 percre való megrövidítése* s az ezáltal lehetővé váló *meg nem osztott oktatás a délelőtti órákban, 6—6 órával.* E 6 óra azonban 45 perccel véve s hozzáadva 6×10 percet, mint óraközt, *csak 5½ órányi időt* követel. Így a torna és játék kivételével minden oktatás délelőtt volna. A házi feladatokat pedig a délután folyamán lehetne végezni, és még mindig volna idő zenével, sporttal az egyéni hajlamoknak megfelelően foglalkozni. Az ilyen oktatástervvel tett tapasztalatok bebizonyították, hogy a tanulók 1. az oktatásnál sokkal elevenebbek, 2. odahaza nagyobb munkakedvvel dolgoznak. Az oktatásidő megrövidítése pedig a tanár túlterhelésén is segít, amennyiben nagyobb pihenő szüneteket (a szabad délutánt) ad a testet-lelket nagy fokban túlfeszítő oktató tevékenység után.

Utána *C. M. Schugten* dr. tr. Antwerpenből beszélt ugyanerről a kérdésről.

Szerinte a délelőtti és délutáni oktatás közt nem lehet kisérleti kutatással kimutatni a délutáni oktatás gyöngébb voltát. A tanulók fáradságát kutató vizsgálatok jobbára alapjukban véve hibásak voltak. Az a szempont tehát, hogy a délutáni oktatás sokkal hálátlanabb, gyöngébb, nem dönthet a kérdésben. Mint fentebb láttuk, a meg nem osztott tanítás hívei nem is ezzel érvelnek, hanem a túlterhelés megszüntetésével vagy legalább javításával a szabad délutánok által s ez az okoskodás föltétlenül helyes is, s nemcsak elfogadható, hanem ép a tanár és tanulóanyag egészsége szempontjából érvényesítendő is.

Ugyane csoportban beszélt még *G. Hergel* dr., phil. gimnáziumi igazgató Aussigból (Csehországból) A tanulók agyonterheléséről szóló panasz a modern társadalmi, családi és iskolaviszonyok világításában címen. A túlterhelést nem látja oly nagynak, amint mondják. Nem is annyira az iskola az oka, mint a család, az élet, a többi nevelő tényező.

A *C) csoportban R. Blasius* dr. tr. és *A. Wernicke* dr. Braunschweigból érdekes előadást tartottak A tanárok egészségügyi útbaigazításáról.

Iskolaegészségügyi utbaigazítása minden tanárnak szükséges dolog. Ennek ki kell terjednie 1. az egészséges emberi test anatomiájára és fiziologiájára, 2. az iskolabetegségekre, 3. az iskolaépület építése és belső berendezése, játékterek stb., 4. az oktatás egészségügye, 5. a tanulók egészségügyi felügyelete. El fogjuk ezt érni egy-

részt előadásokkal vagyis oktatással, másrészt praktikus gyakorlatokkal és pedig legcélszerűbb volna a tanárjelöltek számára ezt a szemináriumokban, a tanárok számára külön kurzusokban eszközölni. A jövőben az egészségtudományt a tanárvizsgálatokon mint kötelező szakot kell behozni.

Wernicke orvostanár, titkos orvostanácsos Posenből A tanulók egészségügyi útbaigazításáról tartott előadást.

A modern egészségtudomány főtényeinek ismerete oly fontos, hogy az iskolának az egészségtudományt az oktatástárgyak közé fel kell vennie: *non scholæ, sed vitæ discimus!* Előadó azonban mindazonáltal külön oktatástárgynak még sem akarja felvenni egyelőre az egészségtudományt. Sokat taníthat belőle a fizika (levegő, talaj, víz, ruházat, fűtés, világítás, lakás stb.). Az emberi testről szóltunkban jobban ki kell domborítanunk a fiziologiát. Ennek érdekében bátran korlátozhatjuk a botanikát és zoologiát. Annál behatóbban kell beszélnünk az emberi és állati élősdiekről, mint kórkeltőkről s tanítanunk kell, miként óvakodjunk a betegségektől s milyen legyen hirtelen baleseteknél az első segítség. A fizika és természetrajz tanárjelöltjeinek fiziologiát és egészségtudományt kell hallgatniok az egyetemen. A néptanítóknak a tanítóképzőkben kell megfelelő oktatást nyerniök. A felsőbb iskolák és a tanítóképzők természetrajzi tanárait ismételten egészségtudományi kurzusokra kell küldeni egészségügyi intézetekhez. Az iskolák vezetőit, igazgatóit hasonló kurzusokra kell küldeni az egészségügyi intézetekhez, de e kurzusoknál az iskolaegészségügyet az igazgatás szempontjából beszéljék meg. Szükséges az iskolák számára az egészségügyi demonstráló szereknek beszerzése. Az iskolaegészségügy első sorban egészségügyi oktatás az iskolákban. Gyakorlatilag az iskolaegészségügyet azáltal műveljük, ha az ifjusági játékoknak, úszásnak, korcsolyázásnak, turistáskodásnak *(Wandern*[1]*)* megadjuk az őket méltán megillető teret és időt az oktatástervben és ha a sokszorosan egészségtelen módszeres iskolatornázást megszorítjuk. Vissza kell térni a természethez a szó legszorosabb értelmében.

E csoportban tartotta *Schuschny* dr. Budapestről valóban rendkívül fontos előadását A sexuális kérdés és a középiskola címmel. Utána *H. Stanger* dr., ph. reáliskolai tanár Trautenauból (Csehország) szólt A sexualis dolgokról az iskolában és az iskolán kívül, inkább az erkölcsi veszélyekre terjeszkedvén ki, a vallásos erkölcsi nevelést hangsúlyozta.

[1] Ezt a jellemző német szót ily eredeti értelmében mi csak *turistáskodásnak* mondhatjuk. A németben ugyanis meg van az erre való hajlam. Tavasszal ez a *Wanderlust* küldi őt turistáskodni a messze távolba. Költészetükben is bőven kifejezést nyert az, ami eredetileg a mi fajunkban nincs meg, de annál inkább volna fejlesztendő az ifjuságban e *turistáskodás* ép egészségügyi szempontból.

A vitában *Blaschko* Berlinből emelt szót a növendékek felvilágosítása érdekében. Míg A. Fluchor, polg. isk. tanár Bécsből az előbb szólókkal ellenkező álláspontnak adott kifejezést.

A *D) csoportban F. A. Schmidt* dr. Bonnból és *Möller* városi iskolafelügyelő Altonából A tornáról és az ifjusági játékokról beszéltek.

Iskolánk ne csak merő oktató-iskola legyen, mely csak bizonyos ismerettömeg megszerzését tűzi feladatául, hanem egész életünkre alapvető *nevelésben* részesítsen. Különösen áll ez a testi nevelésre. A fokozatosan tovahaladó iskolatornázás e feladatnak csak egy részét teljesíti, és pedig egészségügyi szempontból a testi kiképzésnek nem is a legfontosabb részét. A mozgás-iskola még nem testi nevelés. Az iskolatornázásnak az egészségügy követelményei szerint való berendezésére a *test növekedéstörvényei* irányadók. A serdülés korszakában közvetlenül az érett kifejlődés előtt s ezután is a hosszúságban való növekedés mellett, még ezt is felülmulva lép fel a szívnek és a tüdőnek növekedése, másrészt az órák hosszattartó ülőtartás az iskolapadban befolyásolja a lélegző, vérkeringésbeli s ezzel együtt a vérképző működést. Ép ezért az iskolatornázásban mindenekelőtt azoknak a gyakorlatoknak kell nagyobb tért engedni, amelyek a szivet és tüdőt erősítik, s amelyek képesek a vérképzést, az egész anyagcserét élénken előmozdítani. Ezek a szabad levegőn végzett gyorsabb tempójú gyakorlatok s így mindenekelőtt az élénk menetű *ifjusági játékok*. A lélegzést és vérkeringést előmozdító hatásukon kívül egészségügyi szempontból az ifjusági játékoknak még az a különös hasznuk is meg van, hogy a fiatal kedélynek nagy mértékben nyújtják az idegerősítő öröm és szabadság érzelmét. A játékok így valóságos lecsillapodását és üdülését jelentik az idegrendszernek, szemben az értelmi munka és az iskolai fegyelmezés útján való megterheléssel. Az iskolai tornázást, amely úgyszólván csarnoktornázássá vált, v. Schenckendorff képviselő kezdeményezésére 1891-ben szerencsésen egészítették ki a játékdélutánokkal. Csakhogy a tornatanítóképzésnél is több figyelmet kellene fordítani a játékok vezetésére.

Az első három-négy iskolai évben az ifjusági játékokat főleg csak a vidám lótás-futás, futkározás jellemezze, hogy így főkép az egészségügyi célnak szolgáljanak. A serdülő ifjuságnak jobban kifejlődött finomabb, küzdő, *hadakozó játékainak* azonkívül még különös nevelő értékük van. Váltakozó lefolyásukban minduntalan új helyzeteket teremtenek, amelyekkel rögtön szembe kell néznünk s így *lélekjelenlétet, leleményességet, harckészséget* (Schlagfertigkeit) és *önállóságot* fejlesztenek ki. Vagyis — hogy részünkről ezt egyszerűbben kifejezzük, amit *Schmidt* dr. és *Möller* itt részletez — megtanítják az ifjuságot a folyton meg-megujuló, váltakozó helyzetekhez alkalmazkodni, tehát fokozzák az elme *alkalmazkodó képességét* s így igen fontos, az egész *jellemalakulásra* üdvös hatása, fejlesztő pszichikus haszonnal járnak az efajta ifjusági játékok. Csak gondoljunk Spencernek a nevelésről való pompás gondolataira s akkor meg fogunk győződni, hogy ez az alkalmazkodó képesség fejlesztése, a nevelés, a jellemképzés legfőbb ténye, legüdvösebb eredménye.

A játékokkal azonos értéküek egészségügyi szempontból és azért a serdülő ifjuság körében rendszeresen gyakorlandók az úgynevezett népies gyakorlatok *(volkstümliche Übungen)*, amilyen a *futás* különféle távolságokra, a magas és távol *ugrás*, a *súlydobás* és *korongvetés*, iskolai *menetelések*, szóval a *gyaloglást turistáskodáso kés hegymászások*. Az ily iskolai turistáskodások[1] *(Schulwanderungen)*[2] a megfigyelő és a tájékozódó képesség fejlesztésére s egyszersmind a szem iskolázására[3] is jól felhasználandók. Ép így rendszeresen gyakorlandó a *fürdés*, az *úszás*, minek, mint a torna-testgyakorlatok igen fontos fajtájának tanításáról az iskolának kell gondoskodnia. S végre a 15 éven felül való tanulóknak igen ajánlatos az *evezés* gyakorlása. Helytelen előitélet, hogy az erőgyakorlatoknak több a hasznuk, mint e szabadban végzett gyakorlatoknak.

A *szertornázás* haszna főleg az ügyesség fejlesztésében rejlik. A német szertornázás a maga sokszerűségében felülmulhatatlan iskolázását adja a mozgások koordinációjának, vagyis az akarat uralmának a mozgató szerveken.

Egészségügyi szempontból ép oly elengedhetetlen, amilyen értékes esztétikai szempontból a szabad-, járás- és menetgyakorlatoknál a gondos nevelés szép, egyenes testtartásra.

A női fiatalságnál a törzsizomzat, a has- és hátizomzat erősbítése még különösebb fiziologiai és egészségügyi szükség. Hogy menynyire szükséges ez, mutatja a leányoknál iskoláinkban tapasztalható nagyszámú hátgerincgörbülés, ferdülés.

[1] Részünkről is nem eléggé ajánlhatjuk az *iskolai turistáskodást*, a *diákturistáskodás* meghonosítását nálunk ép az egész nemzetre való egészségügyi tekintetből, egészséges, életrevaló ifju nemzedék nevelése céljából, melyet azután nem dézsmálhat meg oly rettenetesen a tüdővész fajrontó kórsága. Tudvalevőleg nálunk a legnagyobb százalékban pusztít egész Európában. De nem is vagyunk turisták, mint például a németek. Erre kellene ránevelni az ifjuságot. E célt szolgáltuk a *Budapesti Hirlap*-ban (1904 május 8.) megjelent *Turista szózat*-tal (ugyancsak a *Szepesi Lapok*-ban (1904 május 7.) *Egy s más a hajnali órákról és a turistáskodásról.* Turista-szózat a szép tavaszi napok megérkeztével címen), mely, sajnos, nálunk még több helyen kellemetlen visszhangra is talált, és az Országos Középiskolai Tanáregyesület 1904. évi közgyűlésén Székelyudvarhelyt tartott (július 4.) *Diákturistáskodás* című előadásban (megj. az *Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny*-ben 1904 szept.). Gyakorlatilag vagy kilenc éve iparkodunk az ifjuságot a turistáskodásra ránevelni s amily lelkes híveket sikerült nevelni, oly kellemetlenül esett, mikor a *Turista-szózat*-ért, mely az általános emberi s közelebbről a keleti lustaság ellen is szólott, egyes hozzá nem értő emberek még felelősségre is vontak, így akarván a nemzeti érdeket szolgáló cikket megbélyegezni.

[2] Igazi német kifejezés, a magyarnak nincs is ily népies szava a turistáskodásra. Futó bolondnak nézi. A németnél még az irodalomban is jellemzően nyilatkozik meg a *Wanderlust Wanderlieder*-ekben. Igazi német jellemvonás.

[3] *Diákturistáskodás* című előadásomban részletesen rámutattam erre, hogyan taníthatja meg a vezető tanár az ifjuságot *látni*, látni mindazt, ami érdemes a szabad természetben s a városokban. A látás kitűnő gyakorlata ez. Épúgy a megfigyelő és tájékozódó képesség fejlesztésére is rámutattam ugyanott.

A tornagyakorlatoknak továbbá alkalmat kell adniok a bátorság, az önbizalom és az önuralom erkölcsi sajátságainak kifejlesztésére és megszilárdítására. Erre való az *akadály* (árok, gát, palánk) *futás* és *ugrás*, a *szerugrás* (bakon [1], lovon, asztalon) és a *rúdugrás*, továbbá a *mászás*, *városromlás* stb. E jobbára szabadban végzendő gyakorlatokat az idősebb tanulókkal versenyszerüen kell rendeznünk.

Helyesen végzett testi nevelésnek a mozgás gyönyörűségének megfelelő érzését és az egészség jóleső érzését kell felébresztenie úgy, hogy a tanulók azután iskolán kívül is, a nagy nyári szünetben is előszeretettel adják magukat oda a játéknak s más erősítő gyakorlatoknak, sőt az iskolából eltávozván is szükségét fogják érezni ilyesminek és folytatni fogják e gyakorlatokat.

A tornatanítónak tehát kezébe van letéve a tanulóival végzendő gyakorlatok útján a rája bízott ifjuság testi fejlődésére hathatósan befolyással lenni, vagy ily hathatós befolyást elmulasztani. Azért tehát meg kell követelnünk, hogy a tornatanító aziránt is kellő oktatásban részesüljön, hogy minden testgyakorlásnem és minden gyakorlat mily hatással van a testre. A tornatanítók képzése behatóan terjessze az ilyen ismereteket. Előadása végén Möller melegen ajánlotta a testi nevelés ügyét a kongresszusnak, óhajtván, hogy korunk felfelé törekvő művelődésében és a «nevelés mai reneszánsz korában» azt a törekvést, hogy testileg és lelkileg erős és szép fiatalságot neveljünk, ép ez a kongresszus a lehető legjobban támogassa, mit élénk tetszéssel üdvözöltek.

Utána *J. Lamosch* dr. iskolaorvos Boroszlóból adta elő Iskolaorvosi megfigyeléseit a boroszlói népiskolákban szokásos ifjúsági játékoknak a gyermekek szívműködésére való befolyására vonatkozólag.

Széleskörű vizsgálódásainak eredményét *Hueppe* prágai orvostanár abba foglalta össze, hogy igazán nevelő és fiziologiailag higienikus tornaóra után nem tartható elméleti óra, mert ehhez kipihent, nyugodt agyvelő kell, továbbá, hogy a szertornázás a belső szervek, a szív, a tüdő fejlesztésére nagyon csekély hatású, a szervek harmonikus képzésére az egyszerű, népies gyakorlatok, a játékok valók. *Griesbach* dr. tanár is Mülhausenből élettani és egészségügyi okokból az elméleti órák közé beékelt tornaórát elvetendőnek tartja.[2]

Clement Dukes M. D. iskolaorvos Londonból A testi nevelés szervezése az iskolákban címen tartott előadást.

Kiemelvén a testi nevelés szükségességét s az újabb idők ily irányú mozgalmának áldásos voltát, elismeréssel méltatta az angol rendszert. «*Nincs az oly nevelésnek maradandó értéke, amely az*

[1] Az újabb tanítástervből nálunk ezt tudvalevőleg kivették s elejtették.

[2] Ezt jó volna már egyszer a gyakorlatban is megszívlelni. Mily kellemetlen a tornacsarnokból a még szinte lihegve érkező, fokozott lélegzésű diákokat a szénsavval annyira telített nehéz levegőjű osztályterembe visszatérni, csak látnunk is.

egészséget feláldozza.» Az iskola jelszava ez legyen: «a legnagyobb egészséget a legnagyobb számú tanulónak». Az iskola jóságának legérzékenyebb mértéke a tanulók egészsége, betegeskedése, halálozásaránya. A testi nevelés terén ő is a játékokra helyezi a fősúlyt, melyekben a gyermek egyéniségének és egyéni előszeretetének is érvényesülését kívánja. Különösen szorgalmazza a lányok testi nevelését, ami még nagyon el van hanyagolva. Pedig erre époly gondot kellene fordítanunk, mint a fiúk testi nevelésére. A testi nevelés hiánya oka jellemző ügyetlen járásuknak. Beléjük kellene oltani a tudatot, hogy kötelességük arra törekedni, hogy testileg erősek legyenek. Tanulják meg annak szükségét, hogy erősek, elevenek, kellemmel teltek, természetesek legyenek, ahelyett, hogy mesterkélt, modoros, esetlen viseletüek volnának. A helyes testi nevelés «nemcsak izomfejlődéssel jár, hanem élettől duzzadó idegszövetet és agykapacitást is eredményez s mindenekfelett ez adja a jellem erejét, ami oly finom vonás a nőben». Egész rakás leányjátékot sorolt fel. A természet megköveteli a lányok gondosabb testi nevelését, hogy az anyaság erényeiben kiválhassanak, ami erős, jó alkotású testet követel.

Piasecki dr. Lembergből francia nyelven beszélt Az erőgyakorlatokról egészségügyi szempontból.

Felhasználva *Binet* és *Vaschide* legújabb kutatásait,[1] szintén odakonkludál, hogy az atlétaság és akrobataság helyett a szabadban űzött játékok, sportok adják a testi nevelés helyes útját. Nem erő- és ügyességcsodák kellenek nekünk, hanem egészséges emberek.

O. Bujwid dr., a hygiene tanára Krakóból A testi munka mint nevelő tényező címen beszélt.

A könyvnevelés nem nevel az életre, pedig az életfeltételekhez alkalmazkodni tudó, erős és egészséges ifjuságra van szükségünk. A könyvek helyett és mellett ezt a testi munkával, műhelybeli munkával, kertészeti, mezei munkával érhetjük el. Itt a külömben elnyomott egyéni képesség fejlődésének is tág tere nyílik.

A. Brandeis dr., prágai vasuti orvos Szerves táplálékelemek és ellenálló képesség címen tartott beható szakelőadást, kiemelvén, hogy az életkor és az évszak *szerint* mint módosítandó a táplálkozás.

W. Gebhardt dr. Berlinből Az olympiai mozgalom és az iskola címen a testi nevelés érdekében megindult mozgalomról szólt.

Szerinte a délutáni tanítás és a házi feladatok elvetendők. A délutánt szabadon kell hagyni a játékra, amit erre képzett tanár vezessen. A vizsgálat a legkevesebbre szoríttassék és a testi képesség

[1] *A. Binet* et *N. Vaschide: Expèriences sur la respiration et la vitesse du coeur chez 40 jennes garçons.* Année psychologique. 1897.

is tárgya legyen. A tudományos oktatást is lehetőleg a szabadban kell végezni a görög peripatetikusok mintájára. Évenkint a tanulók testi fejlődése, vitalis capacitása, szívműködése megvizsgálandó. Egészségügyi tanítás legyen főleg a fény, levegő szerepéről, a testi tisztaságról, a testgyakorlás hasznáról, a pihenésről, az alkohol, a dohány nagy ártalmáról különösen a fiatal szervezetnél, és a táplálkozásról.

A Thiersch-féle tornaruha leányok számára.

Tluchorné bécsi tanítónő A leánytornázás hygienéjéről beszélt.

A leányoknak épúgy kell tornázniok, mint a fiúknak, a testgyakorlás egyaránt kell mind a két nemnek. A fiúnak, hogy erős férfi, jó katona legyen. A leánynak, hogy jó anya legyen. A leánynak tehát még inkább le kell küzdenie a beteges hajlamokat, s pedig hogy még sem tornáznak, mutatja, hogy például skoliosist, gerincgörbülést a statisztika kétszer-háromszor annyit mutat ki náluk,

mint a fiúknál. Nem lehet tehát eléggé ajánlani a lányok tornáztatását is. Különösen ajánlja a guggolást, térdemelést, térdelést, mászást, futást, törzshajlítást, ugrást, mely utóbbiak az alsó test vénás vérkeringését mozdítják jótékonyan elő, épúgy ajánlja a korcsolyázást és evezést. Az erőfeszítő gyakorlatok helyett inkább a ritmikusan ismétlődőknek adja az előnyt. Nem a tudatos figyelem megerőltetésére van szükség, hanem a gépies mozgások okozta felüdülésre, amilyen hatású például akár a séta. Tornához értő iskolaorvosra van szükség, akinek tanácsadásai szerint az igazán higiénikus leánytornázás gondosan individualizálható legyen. Elejét kell venni a bajnak, meg kell őrizni az egészséget az orvos tanácsainak követésével, nem pedig megrontani a szervezetet s csak azután menni az orvos nyakára és csodakurákat remélni. «Az iskola az orvos első állomása az okosaknak nagy küzdelmében az emberi nem legnagyobb ellenségével — az ostobasággal szemben». A higiénikus leánytornázás követelményeit a következőkben foglalta össze: 1. Minden egészséges leány köteleztessék rá. 2. A női nem gyakrabbi beteges hajlandóságai miatt az iskolaorvos okvetetlenül szükséges. A felmentés a lehető legritkábban és csak bizonyos időszakra adandó meg. 3. A néhány tornaóra nem elég. Az elméleti órák után mindig legyenek a sok ülés hátrányait kiegyenlítő gyakorlatok az egyenes növés és a vénás vérkeringés előmozdítása érdekében. 4. Skoliosisos gyermekeket ezenkívül még gyógyító tornázásban kell részesíteni. 5. A gyakorlatok ne legyenek nagyon sokfélék, inkább a ritmikus ismétléses gyakorlatok üzendők. A tornaórán keveset tanítsunk és sokat tornáztassunk. 6. A szergyakorlatokból a függő állás, a függő fekvés és az úszófüggésben végzetteké az elsőség; a kézi szerek közül a gummiszalag, a kézi labda, a bot és a buzogány. A botgyakorlatoknál külön kell arra ügyelni, hogy a tekintet kövesse a botot (!) s hogy a hátizmok is működjenek. 7. Az időgyakorlatoknál nem a végpont jelölendő meg, hanem az időtartam,

J. Thiersch dr. egészségügyi tanácsos Lipcséből Iskolás leányok számára való tornaruhát mutatott be, melyet a szegényebb néposztály amúgy is hordhatna rágombolandó szoknyával, s így semmi gondot nem okozna a külön tornaruha.*

Az *E) csoportban* (Betegségek és orvosi iskolai szolgálat) *Leubuscher* dr. tanár, kormány- és orvosügyi tanácsos Meiningenből beszélt Az állam feladatáról az iskolaorvos-ügy terén.

Az iskolaorvosi állások szervezését ajánlja a legjobb eszköznek az iskolalátogatásból támadó bajok, ártalmak enyhítésére, megszüntetésére. Az állam, mely az iskolakötelezettséget elrendelte, mint fő iskolahatóság köteles viszont iskolaorvosokról gondoskodni. Az egész nép jóléte érdekében történik ez. Nemcsak a betegségek leküzdése és

* Das Leipziger Turn- und Schulkleid. Von Sanitätsrat dr. Thiersch. Die neue Frauentracht, Januar 1905.

a velük szemben való okszerű védekezés szempontjából szükséges ez intézmény, hanem az iskolaorvosi vizsgálatok útján tudomást szerezhetünk az egész népesség lakás-, kenyérkereseti és táplálkozási viszonyai s a tanulók megbetegedéseinek kölcsönhatásairól, vonatkozásairól. Behatóan ismertette az iskolaorvos feladatát s meggyőzően mutatta ki szép előadásában, hogy az iskolaorvosi intézmény szervezé-

A Thiersch-féle tornaruha leányok számára.

sével hatalmasan javulnának az iskolaegészségügyi, egyáltalán az oktatásegészségügyi viszonyok. Korunkat — fejezte be — socialis kornak nevezik, a socialis jólétre irányuló tevékenység ne álljon meg az iskola kapuinál.

Utána *Jan Landau* dr. Krakóból ismertette **Az iskolaorvoskérdést Ausztriában.**

Előadásából arról győződhettünk meg, hogy Ausztriában e tekintetben éppen nem a legjobbak az állapotok, hiába igyekezett a

bécsi országos egészségügyi referens, Netolitzky dr., az előadó egyes állításait helyesbíteni, szépíteni. Örömmel gondolhatunk ezzel szemben a mi viszonyainkra, kik az iskolaorvosi intézmény állami szervezésével az összes államokat oly nagy idővel megelőztük, amit a kongresszuson is volt alkalmunk jól eső elismerés közt ismételten hallanunk.

A Thiersch-féle tornaruha leányok számára.

W. Leslie Mackenzie, Skótország orvosi felügyelője, Az iskolás gyermekek orvosi felügyelete Skótországban címen a skótországi viszonyokat ismertette, *St. Kopczyński* dr. Varsóból az ottani hétosztályú kereskedelmi iskola orvosi felügyeletét, *L. Gawronszky* pedig a moszkvai középiskoláknak nyujtott fogorvosi kezelésről szólott. Szomorú jelenség, hogy Európa különféle

városaiból gyüjtött adatok szerint az iskolás gyermekek 95%-ának szúvasodottak a fogai. A kellő felvilágositás, a kellő nevelés a fogak és a szájüreg tisztán tartására vonatkozólag e téren is sokat tehet a fogak épsége és az azzal kapcsolatos jobb táplálkozásbeli s vérkeringésbeli viszonyok érdekében.

Samosch dr. Boroszlóból Az iskolaorvosi szolgálat egységes szabályozásának szükségességéről tartott előadást. Az iskolaegészségügy érdekében ezt az egységes szabályozást föltétlenül szükségesnek jelentette ki, amit a kongresszus is magáévá tett.

Richter dr. kerületi orvos Remscheidból arról szólt, hogy mennyire terjedjen ki és mennyire terjedhet ki az orvosi tanácsadás és a tanulók kezelése az iskolaorvosok részéről s az iskolaorvosok mellett még iskolaorvosi specialisták alkalmazását is kivánatosnak mondotta. Megfelelő díjazás mellett a tanulókat az iskolaorvos ingyen kezelje.

Ivan Schischmanow dr. phil. Bulgária közoktatásügyi minisztere, a bulgáriai iskolaorvosokról szólott. *Hamburger* dr., berlini iskolaorvos a legjobb látásvizsgálati módszerről szólt. Szerinte a Wolffberg-féle képek igen hasznavehetők, de roppant időrablók s igy tömeges vizsgálatnál nem alkalmazhatók, a Snellen-féle kampók a H. Cohn-féle módosításban igen jók, de határozottan a legjobb és legegyszerűbb az E. Heymann-féle kéztábla, mely H. Cohn elvének megfelelően készült. *Meder* dr. Brünnből Az iskolákban az egészség gondozására való törzskönyv tervezetéről és céljáról cimen mutatott be ily tervezetet, amely Brünnben használatban van, és egy rakás igen hasznos táblázatot a különféle betegségekről.

Budapest. *Dr. Pekár Károly.*

(Folytatjuk.)

MUNKATANÍTÁSUNK SIKERTELENSÉGÉNEK OKAI.

A női kézimunkatanítás hiányait látva itthon, tanácstalan helyzetemben érdeklődni kezdtem a külföldi munkatanítás állapota iránt, Amerika, Angolország, Németország, Franciaország stb. kiváló pædagogiai szakférfiai irtak kérésemre egész halom felvilágosító levelet, amelyből láttam, hogy mindenütt *olyan hátra vannak e téren, mint mi. És mert a külföld* nem mutatott példát, mi sem láttuk érdemesnek ezen a téren a haladást, holott készséges utánzási hajlamunkban bizonyára mi is magunkra öltöttünk volna valami idegen mintát. Hogy pedig vezető szerepet vállaljunk e téren kimerítetlen nemzeti kincseink mellett és azok érdekében, érdekes néprajzi viszonyainknál fogva, abban keleti lustaságunk gátol.

Röviden, a munkatanítónő, *munkamesternő* idegen államokban is olyan senki, mint nálunk, és ez a sikertelen oktatásnak legfőbb oka! Pedig mennyi tőkét, ki nem aknázott kincset kamatoztathatnának kezeikben. S a képzetlen, lenézett tanítónővel együtt sinylik tárgya is — ott is, nálunk is. Csakhogy Amerika, Angolország *társadalma* megtanítja gyermekét munkára, s így talán nem is olyan baj az, ha a munkát az iskolában nem tanulja a gyermek. De nálunk hepciáskodó társadalmunkban a munka tanítása egyedül az iskola feladata, sőt kötelessége. Mert helyes munkatanítás gyermekeink, népünk, iparunk, nemzeti nagyságunk érdeke!

Munkatanításunkat nemzeti szellemben kell fejleszteni! Forró óhajom volna, hogy igénytelen és gyenge kezdeményezésem illetékes egyéneket e téren annál erélyesebb tényked̄ésre

serkentene. Teremtenők meg, mintaképül a külföldnek, de első sorban saját hasznunkra, nemcsak *gyakorlati munkatanításunkat,* de annak *nemzeti jellegét* is!

A következőkben kissé személyes izű fejtegetésekben, tekintettel a nemzetiségi vidék sajátos körülményeire, feltárom saját tanításom külső viszonyok szülte hibáit, azt hiszem nem lesz érdektelen, hisz nem egyedül működöm ilyen viszonyok között.

Kézimunkatanítónőnek neveztettem ki a délvidék határszéli városába, egy hat osztályu állami elemi leányiskolába s egyúttal megbizattam az állami felső leányiskolán is a kézimunka tanításával.

Hogy e két iskolán milyen impozáns volt növendékeim száma, elgondolható, ha megmondom, hogy az elemi iskola első osztályába — *97* tanítványom járt. Ezt a tekintélyes csapatot tessék megtanítani — kötni! Erről, csak hozzáértők szerezhetnek magoknak halvány fogalmat. *Tömeges* tanításról a kézimunkánál, tekintve a gyermekek különböző kézügyességét, nemzetiségi vidéken több ajkúságát, különböző munkanem összetettségét, szó sem lehet. (Pddig ez az igazán helyes. Szerk.) Ezt a tekintélyes csapatot fegyelmezni, velök nyelvökön beszélni, s mert az először látott és *hallott* dolgokról mit sem ért, mindent magyarul megmondani, mindenikkel külön foglalkozni, ez mindenek előtt egy — kitartó fizikumot követel. Hetenként összesen 27 órában tanítottam kézimunkát. A négy alsó osztályban volt 3—3, az V. és VI. oszt. 4—4 órám volt. A felső leányiskolán 7. Az állami elemi népiskolán 8 órával, az állami felső népiskolán 2 órával tanítottam többet az előirottnál, amit *e vidéken a magyar nyelv terjesztése* tett szükségessé. A határőrség felbontásának most 32 esztendeje. Ez idő alatt változott a kép, ha nem is vagyunk még az elérhetők tetőpontján.

A munkaórák egymásután *két-két órásak* voltak, a minél *helytelenebbet,* a gyermekre s a tanitóra egyaránt kinzóbbat pedagógus még ki nem talált! Miért nem tanítanak egyetlen más tárgyat sem két órán át egyhuzamban? Ugyanazon érvek szólnak a kézimunka *egy órai* tanítása mellett. Eltekintve a nagyobb növendékektől,

kiknek figyelmét, miután már gyakorlottságuknál fogva feladatuk könnyebb, a kézimunka *egy órán át* is, csak szeretettel való kezelés, kedélyre, önérzetre való hatás, következetes fegyelmezés által kötheti le. Elképzelhető, hogy a kicsinyek figyelmét, kedvét, érdeklődését, hisz ezeket tulajdonképen csak félóránként szabad foglalkoztatni, milyen erőmegfeszítéssel lehetett *két hosszú órán át* ébren tartani. Egészségök érdekéről már nem is szólok, minden orvos véleménye mellettem lesz, midőn a két órás munkaidő ellen vagyok.

Négy álló esztendeig küzdöttem így, 95—97 gyermekkel osztályonként, míg három év előtt a többi iskolák államosítása folytán megoszlott a gyermeksereg, habár most is jut 76 növendék egy osztályra. Azután az új Utasítás meghatározza a heti órák számát, a növendékeket túlterhelni nem szabad, ennélfogva 12-re redukálódtak az állami elemi népiskolán tanóráim s megtett egyszersmind az *egy órás* munkatanítás, mely a növendékek egészsége, lelki dispositiója s az élénk tanításnak határozott előnye.

A leánygyermeknek, hogy úgy mondjam, lelkéhez van nőve a kézimunka, hogy mily örömmel, mennyi öntudattal, milyen komolysággal dolgoznak, az leirhatatlan. Egy ilyen kézimunkaóra csupa mosoly, báj, a lelki kapcsolat szakadatlan lánca a növendék és tanítónő között. E tárgyon kívül, talán még a történelem tanítása lehet lelkesítő voltánál fogva ilyen élvezetes. Nem mondom, hogy sokat tesz az, hogy elég közel állunk-e még a gyermek kedélyéhez, mert erősen hiszek egy katonáéknál divó közmondásban: «Je älter der Hauptmann, umso schlechter die Compagnie», mintha ezt vettem volna észre tanítóéknál is és Isten őrizzen attól, hogy én egy ifjú s lelkes erő jogos helyét vegyem igénybe még akkor is, mikor már szemüvegen keresztül szedhetem fel csak a leejtett szemeket.

Említettem, hogy már a kis leány természeténél fogva mennyire ragaszkodik (ellenkezőjét még nem tapasztaltam) a kézimunkához, ennek észszerű fejlesztése milyen fontos, nevelői hatása mily nagyjelentőségű, arról nem szólok, mert azt már előttem tudták nagyon sokan. És ezt a kézimunkát elszakítjuk a

gyermek lelkétől. Igen sok helyen az iskolában tartják a növendékek kézimunkáit, rendeletek korlátolják pl. képzőkön a kézimunkával való foglalkozást. Ez az elképzelhető leghelytelenebb eljárás, amivel gyermekeink nevelése ellen véthetünk. Nem idézöm soká e mellett, de nem nehéz belátni, hogy a kézimunkáknak az iskolában való tartása csak az illető tanerőnek lehet végtelen kényelmére, de nem gyermekeink hasznára. Ilyen eljárással a kézimunka, jelenlegi rajztanításunk szomorú színvonalára sülyed.

Helyesebb volna *megfelelő tanerőkről* gondoskodni, kik a kézimunka által úgy tudjanak hatni, hogy azt a gyermek, mint *munkát*, feladatát és kötelességét szeresse, gondozza, tisztán tartsa s feleljen érte. *Házi feladattal ne terheljük* a gyermeket, mert ez a legbadarabb eljárás kézimunkánál, de hassunk úgy önérzetére, hogy ha egyébb feladataiban segít is az apa, ebben ne szoruljon a mamára, igazat mondjon tiszta lelkiismerettel s ha otthon, csak jókedvéből, öntudatosan mérsékelt szorgalmából mintegy ösztökélve kezébe vette a kézimunkát, az lelki élvezetet nyujtson neki. Tudjon alkalom adtán magának minden kapcsot, akasztót felvarrni, apró fesléseit kijavítani, csupa rendszeretet, szépérzék és önállóságból. Mindezt nem érjük el, ha már gyökerében elszakítjuk a munkát a gyermektől, s a szekrénybe zárjuk, hogy azt kétszer hetenként viszontlássa. Valamint akkor sem, ha nem a jelzett okokból bizzuk rá a kézimunkát, mert ellenkező esetben ha nem jó kedv s szeretet ösztökélik a munkára, a gyermek a *feladat* követelése által csak megutálja azt, mint zsarnokát. Megfontolást érdemel az, hogy elemi iskolán a *nép gyermekétől* elzárjuk a kézimunkát, mely végezve az iskolát, keze munkája után él! Készületlenül, minden *gyakorlat* híján megy így a gyermek az életbe, gazdasági iskolába, képzőkbe, háza körébe stb.

Mielőtt példát hoznék fel állításom igazolására, felemlítem, hogy noha sokan ellene vannak, hogy a munkaoktatás már az 1-ső osztályban kezdődjék, (talán mivel Németországban is csak a 3. oszt.-ban kezdődik), tapasztalataim nyomán az első osztályba

óhajtom a tanítást megkezdeni, mert amit az 1-ső osztályban elérek — az tökéletes. S ha van az ember keserű fáradságában egy mákszemnyi öröm, azt ebben az osztályban aratja. Hogy e kicsinyek mennyi szeretetet hoznak magukkal már előre e tárgy iránt, azt csak egy most már 3. oszt. növendékem akkori levelével bizonyítom, melyet ismeretlenül írt nekem, mikor még nem járt iskolába.

Itt kissé eltérek, «címem» magyarázata céljából. Ismeretes, hogy nálunk a tanítónők a kedves «néni» helyett «nagyságának» címeztetik magokat, melyről tudjuk, hogy az csak harmadik személyről mondható s megszólítás nem lehet. Ez a cím jutott ki nekem is. Érdekes, hogy vidékünkön, hogy alkotják a gyermekek a fogalmakat s nemcsak foglalkozásomhoz, de a munkanemhez kötve szólítanak. A német gyermek rossz németséggel úgy beszél rólam: «die Strick-Frailn», ebből lett magyarul a «kötőkisasszony», mi jó fordításban tulajdonképen kötél kisasszonyt jelentene. Egy szerb növendékem zengzetes nyelvén így kérdezősködik: «kérem, itt lakik a «horgolás asszonya»? Van egy kis leány az első osztályban, ki következetesen így köszön ha az utcán találkozunk: «kezét csókolom kézimunka». Nos, most érthető lesz a következő levél megszólítása is:

«Kedves kézimunka nassága alig várom hogy a kézimunkába jőjek tudom má a láncsemeket meg a rövidsemeket megtanítota sárika maga olyan szép há má mikor jő hozánk kezét csókoja Lili»

Ilyen kedves gyermeksereggel foglalkozni, ha fárasztó is, de eredményében hálás feladat. Foglalkozásom kezdetén úgy találtam, hogy az első osztályban *kötni* tanultak a gyermekek. E helyett én a *horgolást* hoztam be, amint ez az osztrák iskolák első osztályára egyenesen elő van írva. Nálunk ez még nem általános, de már több helyütt a horgolással kezdik, ami egyszerű, természetes és könnyű.

Hat osztályra heti két órai tanmenetem a következő: I. oszt. a horgolás első foka. II. oszt. kötés első, horgolás második foka.

III. oszt. horgolás másolás alapján, harisnya kötés. IV. oszt. keresztöltés egy mintakendőn, harisnyakötés. V. oszt. fehérvarrás elemei egy mintakendőn, kalotaszegi varrottas fodorvásznon. VI. oszt. fehér himzés elemei egy mintakendőn, kalotaszegi varrottas fodorvásznon.

Miután a 68-iki törvényben csak általában van felemlítve a kézimunka tanítása, de részletesen előirva nincs, rendesen a tantestület határozza meg a tananyagot, így e fentit is valamint azt is, hogy a *kézimunkát a növendékek nem vihetik haza.*

Országszerte helytelen kézimunka tanításunk. A következőkben feltárom «kényszer tanításom» hibáit.*

A kezdet eleje kifogástalan, de már az első fokon megakadok, nem haladok koncentrikus körökben, a következő nem zárja magába az előbbit, képzelhető, hogy e kör hiányossága fokonként sulyosbodik. Az első osztályban — módszeres eljárásokkal nem untatom olvasóimat — első munkánk: a horgolt *láncszem*; ezt játszva elsajátítják, versenyt horgolnak apró kezeikkel s úgy örülnek neki: hatán következik a mintaszalag. (35 szemre kezdve 6. számú fehér pamuttal.) Első minta rövidszemek, második zsinor öltés, harmadik pálcika, negyedik lyukacsok. Természetes, hogy meg tudják mondani, értik és tudják alkalmazni az egyes «fogásokat» s itt lépést tartok a tanítónő tanításával, mert míg a gyermek nem bír a «kettő» fogalmával, hiába mondom, még a magyarnyelvűnek is, hogy «ráhajtani, *két* szemen áthuzni» (rövid szemek.) Ennyit végezünk juniusig az első osztályban, sokan előbb készen vannak, azok e munkakörből kis takarót készítenek, melyen a tanult fogások ismétlődnek s ezen szemlélhetik a tanultak gyakorlati hasznát. És itt már megakadok. Ebben az osztályban tanulniok kellene a kötés legelemibb fogásait, hogy ne menjenek készületlenül a második osztályba. De ez ki van zárva, erre nincs idő. Pedig a gyermekek annyira érdeklődnek, hogy otthon, mikor már tudnak horgolni, mindenféle tarka barka

* A legújabb *tanterv* s a hozzá készített *utasítások* remélhetőleg jobb állapotokat teremtenek. Szerk.

takarókat, meg alaktalan holmit összetákolnak, ráfogják, hogy használati tárgy, elhozzák nekem megmutatni és természetes, hogy nagy örömet kell mutatnom felette. Ilyenkor csak a szegény sorsú gyermeket sajnálom, ki keservesen nézi e haszontalanságokat, neki iskolai anyagra is csak ajándékomból jutott. Milyen más volna, ha munkáját is, mint olvasó könyvét, haza vihetné az a gyermek, s *rendszeres munkához*, fokozatos vezetéshez szoknék.

Jön a második osztály. Mintaszalag kötése, négy minta. Első minta, sima kötés; második minta, göndör szemek, a két következő e kettőből variálva, ruganyos minta és kocka minta. Keservek keserve a kötni tanítás, végre megindul! Előkészületlenül jönnek ebbe az osztályba, minden gyakorlat nélkül, e munkanemben sokáig kell mellette időzni, ha azt akarjuk, hogy amint az első osztályban megtanultak horgolni, itt elsajátítsák a kötést. Most a horgolás második fokára kerül a sor, melyhez azonban csak a legügyesebbek jutnak, mert gyakorlat híján a legtöbbje a kötésnél vesztegel, s így, e *fokozat átugrásával* jutnak a harmadik osztályba, hol *másolás* alapján kell horgolni. Fel sem kell említenem, ami már a fenntiekből látszik, hogy az első osztályon túl, minden munkakörből *egy gyakorlati hasznú tárgy* készítése elmarad (erről csak elméletileg hallanak, hogy mégis nyoma legyen. (Pedig épen erre van szükség, s az új tanterv azt követeli. Szerk.) A harmadik osztályban a *másolandó minta sajátkezű rajzolása, mi igen fontos az önálló kézimunkánál* sem vihető keresztül, ebben a törekvésben jelenlegi helytelen és elhanyagolt *rajztanításunk* is inkább gátol, minthogy támogatva kiegészítsen. A horgolást követő harisnyakötés pedig csak alig sikerül, úgy, hogy a harisnya részeit, változatait, a második osztályban tanultaknak a harisnyán való alkalmazását inkább csak elméletben tudják.

Így megy ez mind a hat osztályon keresztül. Ilyen ötletes tanítás mellett bámulatos, hogy a gyermekek mégis az illető munkanemet kivétel nélkül megtanulják úgy, hogy egyetlen bukás sem fordul elő. De van ennek életrevaló haszna? Úgy járnak vele, mint mindennel amit az iskolában tanultak — elfelejtik.

Kétségbeejtő, hogy milyen felszereletlenül dobjuk mi a nép gyermekét az életbe! Ezt csak egy tapasztalatommal illusztrálom. Egy növendékemet, ki az iskolából kimaradt, egy szabónőnél láttam viszont; érdeklődésemre azt a felvilágosítást kaptam, hogy elküldi ezt a leánykát, nem tud dolgozni, a szerbiskolából kikerültek sokkal ügyesebbek. (Előfordult, hogy több szegénysorsú növendékem ismét visszament a szerb iskolába, mert ott *haza szabad vinni a kézimunkát).* Megnéztem mit dolgozik. Egy ujjat kellett beszegnie. A varrási mintakendőn minden előforduló fogást tanultunk, ő jó növendékem volt, csodálkoztam, hogy nem tud varrni? Megkérdeztem, hogy fogsz most ezzel a darabbal elbánni? Szépen elmondta az egész eljárást, emlékezett, hogyan tanulta a *szegést* az iskolában. «De minden olyan nehezen megy nekem» mondta elkeseredetten. «Az ám» felelte a szabónő az ő egyszerű közvetlenségében, «mert a kézimunkának nem a fejedben, hanem az ujjaidban kell lenni», «nincs praxissa» fordult hozzám, «de honnan is legyen, mikor önök a kaszliban tartják a gyermekek kézimunkáit.» Innen egy fehérvarrónőhöz került e kis leány, kinek szintén a mindennapi kereset és nem kezdők gyakorlati képzése a célja, hát ő is túl tett rajta. Így aztán a leány elzüllött.

Az embernek a szíve elszorul ilyen példák láttára. Helytelen rendszerünk következményei kiszámíthatatlanok különösen falun, a nép gazdasági viszonyaira nézve. A falusi tanítónő, kit a képzőben nem láttak el e tárgy kellő ismeretével, annak fontosságát nem is sejtették vele, egyszerűen nem is tanít kézimunkát, legalább is nem töri magát vele az alsóbb osztályokban. Saját népének iparát nem ismeri, nem is érdeklődik iránta. Már városokban nagy a szülők érdeklődése s szeretete gyermekeik munkái iránt pl. ha a gyermek *beteg,* azzal kedveskednek neki, hogy haza kéretik az iskolából a gyermek kézimunkáját (természetes, hogy ragályos betegség esetén ez nem lehetséges). Milyen kétségtelen dolog, hogy *ez a tárgy* a legközvetlenebb kapocs a család és iskola között! Merem állítani, hogy ha nálunk is meglettek volna az amerikaiak «*anyák clubjai*», melynek üdvös mű-

ködését lapunk is ismertette, ezek az anyák, kik gyermekeik jövőjét közvetlenül szivökön hordják, már rég megteremtették volna a helyes munkatanítást, előbb mint mi, hivatottak. Ha a képzőkből kellő előképzettséggel kikerült tanítónő kezében lesz a munkaoktatás, és nem a régi, csekély képzettségű munkamesternőkében, reméljük változik a kép, egyenlőfokú képesítésök, osztálytanítónői voltuk egyenlősége alapján, nem lesz majd a kézimunka az eddigi munkatanítónőkben lenézett tárgy. Akkor majd észszerűen, helyesen vezetve a munka által az életre fogják nevelni a gyermeket. Helyes munkatanítás mellett az a sok végzett, kenyér nélküli tanítónő, ki képzőinkből kikerül, tudni fogja, hogy nem kell kétségbeesnie állás híján, van még egy keresetág amelyhez fordulhat — az iparművészet.

Fejtegetéseim hiányosaknak tünhetnek fel, lehet hogy nem említettem a legközelebb eső dolgokat, de én csak főbb vonásaiban akartam ismertetni elhanyagolt s a leghelytelenebb úton haladó munkatanításunkat. A jövő tanítónője, ki osztályában tanítani fogja a kézimunkát, haladva *felmenő rendszerben* növendékeivel hasznos összhangba fogja tudni hozni tanítását a kézimunkával. Az első osztályban már érdekli a gyermeket, hogy a «pamut a földből terem, akár a mogyoró». A másodikban már szembeötlik *az anyag különbsége,* a vékonyabb pamut. A harmadik osztályban terület számítást tanulnak, a harisnyának is «négyszögű sima rész» a második része, mely után fogyasztunk. S így tovább minden osztályban, igen sok a szoros összefüggés. Pl. a hatodik osztályban a munkaeszközöket s munkák felhasználását ismertetve, a muzeumok kincseire is fel kell hívni figyelmöket, hogy alkalom adtán nézzék meg, s hogy hazánk minden vidékének iparáról tudjanak.

Hogy megint arra térjek, hogy épen a kézimunka van hivatva az iskolát és családot szorosan összefűzni, azt csak azzal a példával akarom megvilágítani, hogy Boszniában, hol a mohamedán gyermekeket olyan nehezen lehetett a tanulásnak megnyerni, csak a kézimunka tanítása volt képes a szülők érdeklődését felkölteni. A mi asszonyaink ugyan sokkal magasabb szín-

vonalon állanak a török nőnél, de azért még minden himzés közelebb áll lelkületéhez az algebránál. A gyermek kézimunkája iránt mindig közvetlen lesz az anya érdeklődése. Kimaradt növendékeket ez kapcsolja tanítónőjükhöz. Hányan jönnek mintákért, tanácsért, útbaigazításért azok közül, kik szórakozásból dolgoznak, hát még azok, kiknek csipkék horgolása, himzés stb. szerény kenyérkeresetök lett.

Hogy nálunk komoly esetekben is milyen lelkiismeretlenül veszik a kézimunkát, azt bizonyítják azon tények, hogy képezdei bennlakó növendékek munkáikat a városban készíttetik s magántanulók kölcsönkért munkákkal mennek vizsgára. Az én 7 évi tanítónői praxisomban egyetlen egy felső leányiskolai magántanuló hozta el a *saját* munkáit, miről már az meggyőzött, hogy minden fogás *magyar* elnevezését tudta, különben egy évig járt az aradi ipariskolába. Előfordult az az eset, hogy saját növendékeimtől kölcsönkért, általam persze jól ismert munkákkal állottak elő ilyen magántanulók. S ezek tűrt állapotok mindenütt! Erre csak a tárgy általános mellőzése nyújt magyarázatot; én önmagam előtt szégyenkezve voltam mindig ez általában lábrakapott «svindli» részese.

Büszke álmom az, hogy ezen a téren legyünk vezetők s mutassuk meg az irányt a külföldnek is, a szükség égető; kiaknázatlan anyagunkért pedig irigylendők vagyunk.

Képzőinkből hivatásuk teljes tudatában engedjük útnak tanítónőinket, de hogy ez meglehessen, már képzőkbe küldjünk helyesen előkészített leányokat. Adjuk, ami fő, helyes vezetés és ellenőrzés mellett a *munkát gyermekeink kezébe*, ne zárjuk el előttök már csirájában az élet e legszükségesebb fegyverét, mely nélkül bizonytalan, tapogató léptekkel halad s nem boldogul. Beszéljük meg kedves folyóiratunkban a részletes tantervet és tanmenetet. Mindazokhoz, kik mindezt már előttem érezték, tudták, hirdették s a kiktől magam is sokat tanultam azokhoz csatlakozom hő óhajtásommal, hogy e tárgyban az üdvös változás mielőbb beálljon.

Pancsova. *Poznan Jolán.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége május 28-án tartotta az Orsz. Nőképző Egylet dísztermében első rendes közgyűlését. 50 egylet képviseltette magát delegátusaival, a tanács részéről jelen voltak: Rosenberg Augusta alelnök, özv. Hérich Károlyné, Sebestyénné Stetina Ilona tanácsosok, Entz Jolán és Sulyok Ilda titkárok, Krajner Margit pénztáros, Fábián Ilona jegyző.

Alelnök az ülést tartalmas beszéddel megnyitván, sajnálattal jelentette az elnök, gróf Batthyányi Lajosné, Andrássy Ilona grófnő mély gyásza miatt való távolmaradását.

A délelőtt folyamán elnöki megnyitó, pénztár-jelentés s a jegyző évi jelentése felolvasása és tudomásul vétele után a közgyűlés a következő indítványokat tette magáévá.

1. Egy női szakkönyvtár felállítását.

2. A vasárnapi munkaszünetnek a pálinkamérésekre való kiterjesztését.

3. Egy nyolcadik szakosztály felállítását, melynek teendője leend a női pályaudvarfelügyelet s helyes munka-közvetítés létesítése.

4. Egy kilencedik szakosztály felállítása az alkoholellenes küzdelem céljából. Az alelnök jelentése a tavalyi, — Berlinben tartott — «*International Concil of Women*» lefolyásáról zárta be a délelőtti tárgysorozatot. Az ülésen elismeréssel látták a vezető elnök fáradhatatlan buzgalmát, s neki ezért és a közgyülés magas szinvonalú vezetéséért ismételten köszönetet szavaztak.

A d. u. folyamán a gyermekvédelem ügyre vonatkozó üdvös ujításokat vette tudomásul a közgyűlés s hozzájárult az erre vonatkozó indítványokhoz, melyek folyamodvány alakjában részint a főváros, részint a miniszteriumokhoz terjesztetnek be.

A cselédügyre vonatkozó indítványt tanulmányozás céljából ujra a szakosztálynak adta át a Szövetség közgyülése.

Míg a munkásnő-ügyi szakosztály indítványát, mely a munkásnő helyzetének javítására s nehány üdvös módosításra vonatkozik — elfogadta. Az iparvédelem-ügyi szakosztály működését s tervezetét pedig tudomásul vette a közgyűlés.

Ezután következett dr. Kuthy Dezső egy. tan. érdekes és tanulságos felolvasása a tuberkulosis elleni küzdelemről, melyet a jelenvoltak feszült figyelemmel hallgattak végig. A közgyűlést követő napokon a vidéki delegátusok a budapesti tagok vezetésével meglátogattak számos közjótékonysági intézetet, s azzal az igérettel távoztak, hogy az Egyesületek Szövetségének a vidéki egyesületek körében híveket toborzani törekszenek. Az érdekes ülésen elhangzott előadásokra szeptemberi füzetünkben még visszatérünk.

«**Művészet és Művelődés nőegyesület**», melynek alakuló gyűlését Huszár Ilona bárónő, az egyesület megalapítója és elnöke, tavaly 1904 májusában tartotta, ez idén május 25-én érte meg első esztendejét, mely, mint a közgyűlés beszámolójából kitünik, igen tevékeny működéssel iparkodott megközelítni egyesületi céljait, a szellemi munkával foglalatoskodó nőknek, művésznők, irónők, tanítónők munkáinak teret nyújtani, őket pártfogolni, akiket kell vezetni, irányt mutatni s általuk a nagy közönség művészi izlését fejleszteni, növelni, nemesítni. Másik törekvése, hogy oly szórakoztató összejöveteleket rendezzen, melyen zene és felolvasással egybekötött teázás mellett a hölgyközönség zsúr-divatja nemes irányba terelődjék s tartalmas, tanító, egyszersmind szórakoztató összejövetelekkel töltsék be szabad idejüket. A közgyűlést Pejacsevich Jolán grófnő társelnök vezette. Szemere Ilona főtitkár beszámolója szerint a statisztikai kimutatások igen szépen tanúskodnak az egyesület előrehaladásáról, 605 taggal bír jelenleg az egyesület, kik részint alapítók, részint pártolók. A festőnők szakosztálya dec. hóban a Klotild palotában festő- és iparművészeti munkákból igen sikerült kiállítást rendezett, élén Radóné Hirsch Nellivel, a kiállítók közt Augusta főhercegnő is szerepelt. Úgy a kiállításon, mint az egyesület klubjában minden kedden házi összejövetelt tartottak a hölgyek, hol Kuliffay Izabella a zeneszakosztályban elnöke igen tartalmas hangversenyeket, Szabóné Nogall Janka, az irodalmi szakosztály vezetője, felolvasásokat rendezett. Az ismeretterjesztő szakosztálya Vidéky Apollonia elnök, Rácz Hanna dr, Láng Margit dr. és Geöcze Sarolta nagyszabású előadásban terjesztették az egyesületnek az egész országra kihatni óhajtó munkálatait. Így a «Nők segítsége a tuberkulozis» ban széleskörü akciót eredményezett. Nagyobb estélyeket is tartottak ötöt, a kath. körben, hol a háziasszonyok gondoskodtak a teáról, mulatságról.

Most már szűknek bizonyult a Horánszky-utcai helyiség s így a vigadó épületébe költözött az egylet, hol hangverseny-teremmel, szalonnal és olvasó-szobával kedveskedhetik tagjainak. A butorzatot, mely magyaros művészi stílusban készül, Mudi S. Mariska tervezi s a Thék gyárban rendelik meg. Őszre megnyilnak az egyesület termei, mikorra már válogatott programm várja az érdeklődőket.

Így lesznek Liszt, Abrányi, Káldy estélyek, nemkülönben állandó kiállítás, magyar tervezetű műtárgyak előadásával. Hetenként egyszer az egyesület doktorkisasszony tagjai sorozatos ismertető előadásokat tartanak a hölgyek részére, havonként pedig estélyre jönnek össze a tagok, kik előadások alkalmával a belépti díjnak felét fizetik.

A közgyűlés bemutatta a pénztári állapotot is, mely szerény, de biztos alapú s Brunner Ferencné pénztáros ügybuzgósága és takarékosságával szép reményekre indítja biztatja az egyesületet.

A megüresedett tisztségekre megválasztották Medveczkyné Zichy Mária grófnőt, Katonáné Madarász Adelint, Komòcsy Józsefnét, Tormay Cecilt, Noky Esztert, Orth Ambrusnét és Böhm Hedviget.

A közgyűlésen igen szép hölgyközönség, vagy 250-en vettek részt, kik a nemzeti muzeum dísztermét egészen megtöltötték.

*

A **Feministák Egyesülete** a nyári szünet előtt még egy nagy fontosságú munka megkezdésére vállalkozik: *nyilvános értekezletet* tart junius 16-án, s abban felhívja a *pályaválasztás* előtt álló leányok figyelmét néhány kevésbbé túlzsufolt pályára. A tanácsadás e téren legtöbbnyire negativ szokott lenni: *ne* válassza a túlzsufolt tanítónői pályát stb. Pedig csak positiv tanácsnak lehet foganatja; arra kell törekedni, hogy az ipari és iparművészeti pályákat a közönség jobban megbecsülni tanulja, s akkor lesz azokra is elég vállalkozó, a kiknek lehetőleg tökéletes, a férfiakéval teljesen egyenlő értékű képzést kell nyújtani. E cél sok csak évi, kitartó és céltudatos munkával közelíthető meg; de mindenesetre szükséges, hogy azt végre-valahára megkezdjék!

Az egyes iparágak munkaviszonyairól igen jó tájékozódást nyer az egyesület vezetősége a *Gyakorlati Tanácsadó* révén is; ennek hivatalos óráin a legkülönbözőbb foglalkozási ágak képviselői váltják fel egymást; mindannyian útbaigazítást kérnek s hogy ezt megkaphassák, őszintén feltárják helyzetüket. Az egyesület utána jár, az elmondottak valoságon alapulnak-e; azután lehetőség szerint teljesíti a fél kívánságát. Noha anyagi segítséget nem ad, igen sok bajon segített már fennállása néhány hónapjában; mert sok esetben az anyagi szükség enyhítéséhez a jó tanács is hozzájárul; más esetekben a legkedvezőbb anyagi helyzet sem zárja ki a sulyos gondokat. Különösen abból származik nagyon sok baj, hogy a nők saját jogaikkal nincsenek tisztában; ezen kívánt segíteni a Feministák Egyesülete, mikor első tanfolyamán jogi alapismereteket közvetített.

Másfelől a kötelességek felismerését elősegítendő, oly *sociálpedagogiai tanfolyamot* szervezett az egyesület, mely önkéntes segítőket van hivatva képezni a napközi otthonok számára. Külföldön már mindenütt belátták, hogy jóakarat és kitartás nélkülözhetetlen kellékek ugyan a sociális segítőmunkában, de teljesen avatatlan egyénekre gyermekek gondozását bízni mégis könnyelműség. Berlini példát követett a Feministák Egyesülete, midőn március—április hónapokban pedagogiai, közgazdaságtani és gyakorlati előadásokból álló tanfolyamát szervezte. A mind tartalmilag, mind külsőleg sikerültnek mondható tanfolyam fénypontjai Peres Sándor tanítónőképző-intézeti igazgató előadásai voltak, melyeket nem csak a laikusok hallgattak nagy élvezettel, de amelyek bámulatraméltó példáját adták egy magas színvonalú és mégis teljesen népszerű előadási sorozatnak.

*

A **M. D. E. fürdő-kedvezményei 1905-ben.** A múlt füzetünkben már közölt kedvezményeken kívül:

1. *Gánócz*-fürdőben az egyesület kettő vagy esetleg négy tagjának a lakás és fürdő áráből 20%, az elő- és utó-idényben 50% engedmény. 2. *Előpatakon* május 15-től junius 15-ig és aug. 15-től szept. 15-ig a lakás, gyógy- és zenedíjból 50% engedmény. 3. *Koritniczán* az elő- és utóidényben a lakás-, fürdő-, gyógy- és zene-illeték után 50%, a főidényben 30%. 4. *Harkányban* két tag részére az egész idényben a II. oszt. fürdő ingyenes használata. 5. *Keszthely-Hévizen* két tanítónő részére 3—3 hétre gyógy- és fürdődíjmentes-

ség. 6. *Bárcza jódfürdő*, Medgyes mellett, a tagoknak ingyen fürdő-, gyógy- és zenedíj elengedése. 7. *Lucski*-fürdőben az egyesület két tagjának félárú fürdő-, lakás- és gyógydíj julius és augusztusra. 8. *Tarcsa-fürdőben* az egyesület tagjai az egész idényben félgyógydíjmentességet, kedvezményes fürdőket, az elő- és utó-idényben a lakásból 50%-ot. 9. *Jegenyén* (Kolozs-megye) az egyesület tagjainak 20% engedmény mindenből. 10. *Radna-Borberek* egy tanítónő részére egy hónapon ingyen fürdő, zene- és gyógydíjmentesség a lakás árából 50% engedmény. 11. *Ruszanda-fürdőben* az egyesület két tagja julius és aug. hóban ingyen fürdőket kap. 12. *Palicson* egy tagnak az elő- és utó-idényben díjtalan fürdők.

Ez évben 42 fürdőben nyert az egyesület kedvezményt, s eddig 34 tanítónő vette azt igénybe, ezért a bélyegtelen kérvényeket a Mária Dorothea Egyesület elnökségéhez címezve Budapest, VIII. Orczy-út 6. sz. alá kérjük mielőbb beküldeni.

*

A **Mária Dorothea Egyesület** évzáró igazgatósági üléséből hálásan üdvözölték Vaszary Kolos, hercegprimást, a Tanítónők Otthonának nagynevű alapítóját, aranymiséje alkalmából. Két agg és munkaképtelen tanítónőnek 50—50, egynek 20 koronát szavazott meg az igazgatóság. A czemétei üdülőházban új lépcsőt és korlátot készítettek, s a «Tanítónők Otthona» kertjét új vasráccsal vették körül. Ez idő szerint az Otthon lakószobái egy-kettő kivételével mind el vannak foglalva s csupán átutazók és ideiglenes lakók számára áll több szoba rendelkezésre. Azon vidéki tanítónők, kik az egyesületnek tagjai, ha érkezésüket az igazgatónőnél, özv. Mórász Gyulánénál előre bejelentik, három korona díj fizetés mellett bármikor nyerhetnek az Otthonban, Budapesten időzésük idejére lakást és teljes ellátást. Itt említjük meg, hogy a M. D. E. tagdíja évi négy korona, és kérjük olvasóinkat, hogy az egyesületbe a jó ügy érdekében — a tanítónők a saját érdekükben is — minél tömegesebben belépni szíveskedjenek s másokat is belépésre buzdítsanak.

*

Bárczy István a tanítóválasztásról. A főváros tanügyi osztályának érdemes vezetője a tanítóválasztások alkalmából a B. H. hasábjain a következő fontos kijelentéseket tette:

«A közoktatásügyi bizottság legutóbbi ülésén, amikor a hónap folyamán betöltendő különböző állásokra megejtendő kijelölés módozatait megállapították, előterjesztettem azokat az elveket, amelyek szerint a kijelölésre vonatkozó javaslatot megtenni szándékozom. Miután a legutóbbi években már ez a rendszer tényleg gyakorlatban is volt, s mert a bizottság az előterjesztett elveket maga is helyeselte, célszerűnek gondoltam azt közreadni, már azért is, hogy ebből úgy azok, akik most pályáztak, mint akik a jövőben pályázni szándékoznak, fölvilágosítást nyerjenek és magukat esetleg sok hiábavaló utánjárástól megkíméljék.

Az igazgatói, tanári és tanítói választás általában arravaló, hogy ez uton azok, akik már ideiglenesen működnek valamely állá-

son s ott-működésük a gyakorlati követelményeknek megfelelt, állásukban véglegesíttessenek. Nem új egyéneket keres a város a pályázat utján, hanem a már alkalmazottakat véglegesíti. Innen van, hogy az igazgatói állásokra rendszerint csak a már igazgatói teendőket végző ideiglenes igazgatók, s illetőleg vezető-tanítók, a tanári és tanítói állásokra pedig csak az ideiglenes (az egész iskolaévre megbizott, vagy szolgálattételre beosztott) tanárok és tanítók jönnek kandidációba. Kivételesen a felsőbbrendű iskolai tanároknál megeshetik, hogy amennyiben kellő minősítéssel biró 3—3 fővárosi már alkalmazott tanár nincsen a pályázók között, valamely kiválóbb vidéki tanár is belejut a kijelölésbe. De ilyen esetekben is a közoktatásügyi bizottság sokszor inkább kevesebbet jelöl, semhogy a fővárosnál tényleg nem működő, tehát közvetetlenül nem ismert pályázókat jelöljön.

Egyedül az elemi iskolai férfitanítói állásoknál szokás minden évben egy néhány kiválóbb vidéki tanítót bevenni a jelölésbe, amennyiben e téren különösen azelőtt nem volt túlságosan nagy a pályázók száma, s kivánatosnak tartották, a fiatalabb megbizott tanítók mellett egy-két olyan tanító alkalmazását is lehetővé tenni, akik vidéken már elismert tanítói működést fejtettek ki.

A tanítónőknél ellenben ujabb időben vidéki tanítónők egyáltalán nem jutnak be a jelölésbe, s a kijelölés tisztán az ugynevezett megbizott tanítónőkből történik. Már az időnkint beteget helyettesítő tanítónők sem jutnak be a kandidációba.

Ami a kijelölés sorrendjét illeti, a polgári és felsőbbrendű iskoláknál betöltendő tanári és tanítónői állásokra első helyen azokat szokták jelölni, akik a pályázatban körülírt teljes tanszéket viszonylag legrégebben és kifogástalanul már tényleg betöltik. A többi helyre azok jutnak, akik szintén *állandóan* e felsőbbrendű iskoláknál működnek.

Az elemi iskolai tanítói és tanítónői állásoknál azok, akik már a mult évben kandidálva voltak, de meg nem választattak, valószinüleg ugyanolyan sorrendben maradnak, s annyival jutnak előbbre, a hányat tavaly előttük megválasztottak. Ezekből kitelik körülbelül az első és a második helyen kijelölendők sorozata. A harmadik helyre jutnak azok, akik ebben az iskolaévben kaptak állandó megbizást, még pedig nagyjában az oklevelük kelte, egyéb képesítéseik és gyakorlati működésük szerint való sorrendben.

Akik még nincsenek a főváros szolgálatában, kivéve az előbb már említett kivételeket, azok csak ideiglenes minőségben juthatnak a főváros szolgálatába, még pedig az okleveles középiskolai tanárok kivételével rendszerint csak az elemi iskolákhoz. A polgári iskolákhoz ugyanis a főváros alkalmazásában levő s polgári iskolai tanítói oklevéllel biró elemi iskolai rendes tanítók és tanítónők szoktak alkalmazást kapni. Arra sem lesz sok alkalom, amennyiben új polgári iskola megnyitásáról most nincs szó s a meglevő polgári iskolákban egy-két kivétellel az osztályok a jövő iskolaévben helyiség hiánya miatt alig lesznek szaporíthatók.

Az elemi iskolai ideiglenes alkalmazásra elégséges az oklevél bemutatásával irásbeli uton jelentkezni. Itt is azonban a jövő iskolaévre vajmi kevés kilátásuk lehet az állat keresőknek. Az iskolaépít-

kezéseket be kellett szüntetni, s így amennyire lehet, korlátozni kell az új osztályok szaporítását. Azonkívül a beteghelyettesítési rendszernek olyan irányú megváltoztatása van tervben, amelynek főcélja lesz az ideiglenes helyettesek alkalmazását lehetőleg mellőzni, s az e címen fölmerülő kiadásokat csökkenteni. Mind ez elég szomorú azokra nézve, akik állást keresnek, de a főváros pénzügyi érdekei megkövetelik a lehető takarékosságot. Ilyen körülmények között különösen a tanítónők képzése terén évről-évre határozottan érezhető túltermelést ideje volna erőteljesen korlátozni. A fővárosban ez idő szerint lakó állást kereső tanítónők száma (nem is számítva a vidéken lakókat) az ötszázat meghaladja. Könnyű kiszámítani, hogy ez legalább 12 évre fedezi a főváros tanítónői szükségletét. Ebből tehát az tünik ki, hogy ha a tanítónőket oklevelük keltének sorrendje szerint alkalmaznók, azok, akik most végeznek, a legjobb esetben csak 12 év mulva juthatnának a fővárosban alkalmazáshoz. Ha már most hozzávesszük, hogy a túlprodukció ugyanilyen arányban folyik a vidéki tanítónőképzőkben is, s hogy ha ez a túltermelés ugyanolyan arányban fokozódva folytatódnék az említett 12 év alatt is, kitünik, hogy ez a 12 évi várakozási idő 15, sőt 20 évre is terjedhet. Ez tehát egyszerűen lehetetlen helyzet.

Eme két irányban kellene és pedig sürgősen segíteni. Egyfelől a tanítónőképzők egy részét be kellene szüntetni, másik részében a fölveendő növendékek számát kellene csökkenteni, másfelől a vidéken kellene az iskolák számát erősen szaporítani. Az utóbbit nem csak azért, hogy a tanítónőket elhelyezhessük, hanem első sorban azért, mert a vidéken még igen sok új iskolára van szükség. Amig ez meg nem történik, addig évről-évre szaporodni fog azoknak a száma, akikre a sok tanulás után a hiábavaló reménykedés és a csalódás keserűsége vár.

*

Budapest székesfőváros népiskoláinak rajzkiállítása. A városligeti iparcsarnokban érdekes kiállítás volt május hó utolsó napjaiban. Györgyi Kálmán állította ki azon elemi iskolák rajzait, melyekben az ő javaslatai szerint tanították a rajzot. A székesfőváros tanügyi osztálya ugyanis az 1902. év végén Györgyi Kálmánt bizta meg azzal, hogy a fővárosi népiskolák rajztanítására, a jelen kor igényeinek megfelelő javaslatot készítsen s egyben megengedte, hogy egyik fővárosi népiskola több osztályában az új irányú rajztanítással kisérletezzenek. A tanítási terv nyomán három rajztanfolyamot szerveztek a székesfővárosi iparrajziskolában oly tanítók és tanítónők számára, akik az új módszer szerint akartak tanítani. A folyó 1904—5. tanévben már mintegy 250 mindkét nembeli tanító jelentkezett az iparrajziskolában szervezett rajztanfolyamokra, részben olyanok, akik az előző évben már látogatták a rajztanfolyamokat s a rajzban magukat tökéletesíteni akarták. Ennek következtében a rajztanfolyamok száma ez évben már kilencre emelkedett s a tanfolyam hallgatói, kevés kivétellel, meg is kezdték a tanítást. Ennek az eredményét mutatja a kiállítás, amelyet Györgyi a székesfőváros tanácsának támogatásával az iparcsarnokban rendezett. A kiállításban tehát túl-

nyomó részben oly tanítók rajztanítását láttuk, akik most első ízben tanították az új tanítási terv szellemében a rajzot, javarészben pedig e kiállításon oly gyermekek rajzai vannak, akik csak e tanévben kezdtek szemlélet után rajzolni.

Az eredmény mindamellett meglepő, noha a felső osztályokba járó gyermekeknek nem voltak meg a kellő előismeretei s minden osztályban úgyszólván az első osztálynak szóló tanítási anyaggal kellett kezdeni. Kezdők voltak a rajzolás e módjában a VI. osztályos gyermekek éppúgy, mint az I. osztályba járók. De ha nem is találtuk még meg teljesen a kellő fokozatot az egyes osztályok között, azt láttuk, hogy a tanításban élet lüktet a rajzokban a tárgy szeretete és meghatóan naiv gyermekfantázia nyilvánul.

Érdekes ellentétül kiállította Györgyi egy csoportban az eddigi módszer szerint készült rajzokat is és az I—VI. osztályokban az új tanítási mód szerint készült *iskolai* rajzok mellett az *otthon* készült rajzokat is. Ez utóbbiak részben egészen ösztönszerűen készültek, részben pedig az iskolában kapott föladatoknak felelnek meg. Az asztalokon elhelyezett borítótáblákba foglalt lapok a *tanítási menete*ket mutatják. Ugyancsak ily borítótáblákban láttuk egyes *egész* osztályoknak egy tanóra alatt, ugyanazon feladvány nyomán készült *összes* rajzait. Ezeken kívül ki voltak állítva még a gyermekek vázlatkönyvei is és egyes tanulóknak a tanév alatt készült összes rajzai.

Érdekes látni való volt a kiállításban a *külföldi* iskolák hasonló tervek szerinti rajzgyűjteménye, melyet Györgyi a f. évi június havában rendezendő tanítóképző-intézeti rajztanári és elemi iskolai tanítói továbbképző tanfolyamok hallgatói részére tartandó előadásai illusztrációjául szerzett be s e kiállítás keretében mutatott be. Mindenesetre elismerés illeti Györgyit ez érdekes kisérletért, s a székesfőváros tanügyi vezetőjét, azért, hogy erre a kisérletre alkalmat adott. Ma a rendszer új még és kevéssé kiforratlan nálunk és épen azért szükséges, hogy a gyakorlatban kipróbálva mi is levonjuk azokat a konzekvenciákat, melyekkel a külföld bennünket rajztanítás terén is megelőzött. A kiállítás iránt különben rendkívül nagy volt az érdeklődés; megjelent azon maga a kultuszminister, Berzeviczy Albert is, megjelentek főbb tanácsosai és a főv. tanügyi körök képviselői és az érdeklődő szülők nagy számmal.

*

A rajztanárok nagygyűlése. A magyar rajztanáregyesület kiváló érdeme, hogy a rajztanárok érdemes táborát összegyűjtötte az ország fővárosában a modern rajzoktatás kérdéseinek megvitatására. Az elnöki széket Székely Bertalan veterán festőművészünk foglalta el; a kultuszminiszteriumot Molnár Viktor miniszteri tanácsos képviselte és megjelent színe-java mind a fővárosi, mind a vidéki tanárságnak.

Szinte Gábor rendező-bizottsági elnök nyitotta meg a gyűlést. Jelenti, hogy Várdai Szilárd elnöktársa a gyűlés előtt megnyitotta a módszeres kiállítást, bemutatta a kultuszminiszter képviselőjének s mihelyt a nagygyűlés a zsüri megválasztja, hozzáfognak a kiállítás kritikai földolgozásához. Megtörtént ezután a választás. Elnökké vá-

lasztották Székely Bertalant és Rauscher Lajost. Alelnökök: Csizik Gyula, Hochrein Lajos, Hofrichter Lajos, Szinte Gábor és Várdai Szilárd. Titkár: Erdőssy Béla. A zsüri tagjai: Gaál József, Hollós Károly, Rauscher Lajos, Székely Bertalan és Szmetana Ágost. Kriesch Aladár fölolvasást tartott a művészet és a modern tanítási rendszer címén. A modern rajztanítás legfőbb elvének tekinti, hogy nem tűr a lélekben semmi passzivitást, hanem értékesnek csak azt ismeri el, amit a gyermek a maga lelkéből meríthet. Az éljenzéssel fogadott értekezést Szinte Gábor elnök a közgyűlés nevében köszönte meg. Ezt követte Pap Sándor érdekes előadása az individualizmusról, melyet abból az alkalomból fejteget, hogy a tanárság olyan oktatómenetet keres mintául, amely a tanítvány egyéniségére is tekintettel van. Végül Lázár Béla dr. tartott előadást arról, hogy mit tehet a rajztanár a művészi élvezetképesség fokozásában. Határozati javaslatát Cholnoky Károly, Gaál József és Bacsa András hozzászólása után elfogadták. A délutáni gyűlést Csizik Gyula, fővárosi iparrajziskolai tanár, nagygyűlési alelnök vezette. Indítványára a nagygyűlés kimondotta, hogy a vitatás alá kerülő tételekről csak vasárnap fog határozni. Elsőnek Schauschek Árpád szólott az első kérdő tételről, amely így hangzik: Az általános irányú rajzoktatás inkább az objektiv, vagy a subjektiv ábrázolásra törekedjék-e? Az előadó a hallgatóság általános helyeslése mellett a kérdésre így felelt meg: Az általános iskolák rajztanításában az objektiv (értelmi) ábrázolásra esik a fősúly; a szubjektiv (festői) ábrázolást általában a szemlélet útján ismertetjük meg a tanulókkal és csak a készültség haladottabb fokán egyes tehetséges tanulókkal gyakoroltassuk. Egyébként a szubjektiv iránynak az iskolán kívül vázlatkönyvek révén bő teret kell engednünk. Az előadó javaslatához hozzájárultak. A második kérdést szintén Schauschek Arpád adta elő. A kérdés így hangzott: A szigorúbb értelemben vett rajzkészültség megadására törekedjék-e a rajzoktatás, vagy inkább az általános műveltség különböző ágainak szolgálatába szegődjék-e? A kérdésre az előadó így felelt: A rajz az általános iskolák keretében a szigorúbban vett rajzkészültség megadására törekedjék. Önállóan saját módszerét kövesse, ne kívánjon más tantárgyak, szakmák módszerének, vagy tárgyi körének átvétele útján azoknak a maga rovására szolgálatokat tenni.

A gyűlés második napjának legfontosabb ténye volt a zsüri ítéletének előterjesztése, amit Hollós Károly Erzsébet-nőiskolai tanár terjesztett elő. A nagygyűléssel kapcsolatos módszeres kiállításnak e szerint nincs kézzelfogható eredménye, azaz a 41 kiállító által bemutatott tanítási menetek, illetve lapsorozatok között egy sincs, amelyet a nagygyűlés követendő például mutathatna föl. Tanításmenetek helyett, úgymond, a legtöbb kiállító a növendékek munkáinak nagy számát küldte be, amelyből a bizottságnak kellett a tanításmeneteket kihámozni. A beküldött rajzsorozatokból a hazai rajzoktatásnak hű képét megalkotni nem lehet, ezért csupán a nyert benyomás vázolására szorítkozik a bizottság. Tény, hogy a millénium óta a rajzoktatás terén erősen haladtunk. Sok rajztanár van már, ki őszinte odaadással, sőt valóságos lelkesedéssel fáradozik a hazai rajzoktatás fölvirágoztatásán. Számos olyan tanuló-rajzot lehet látni, amilyenre azelőtt még gondolni sem mertek

a szakemberek. Egyébként hazai rajzoktatásunk a kisérletezés, a forrongás és a keresgélés stádiumában van. Az új rajztanítási módoknak a külföldről hozzánk került eszméi nálunk buzgó követőkre és terjesztőkre akadtak s működésükről a kiállítás is eleven képet nyújt. Nem akarja a bizottság az újítási törekvések jogosultságát kétségbe vonni, mert érezik, hogy a grammatikaszerű elemzés a gyermek kedélyvilágának nem felel meg és a természet kincstárát a rajz elől elzárni nem szabad. A lapminta-másolással szerinte csak fáradságos áleredményt lehet elérni. A bizottság aránylag sok olyan rajzsorozatot látott, amelyek a tanár kiváló rátermettségéről és odaadó buzgóságáról tanúskodnak; van olyan is, melynek egy-egy része mintaszerű; olyan tanmenetet azonban, mely egészében és részeiben követendő például volna ajánlható, nem találtak. A zsüri itéletét a rajzoktatási módszerek mindkét pártja megnyugvással fogadta.

Érdekes és tanulságos vitát keltett az elemi népiskolai rajzoktatás vitapontjának tárgyalása, melynek során Boros Rudolf, Bacsa András, Holló Károly, Herz Dávid és Szücs Izsó olvastak föl alapos értekezést. Délután szenvedelmes vita volt az elemi népiskolai rajzoktatási reform értékéről. Kovách Géza erősen támadta az Iparcsarnokban megnyilt rajzkiállítás pedagógiai értékét. Azzal végezte beszédét, hogy oda jutott rajzoktatásunk, hogy az egyik fővárosi szakrajzfelügyelő hivatalosan kiadta zsinórmértékül, hogy nem baj, ha a tanító maga nem is tud rajzolni. Ágotai Lajos a főváros hatóságát megvédelmezi, hogy éppen ellenkezőleg, a főváros nem tűr iskolájában olyan rajztanítót, aki a kurzuson nem vizsgázott volna. Simkó József nagy zaj között indítványozta, hogy a nagygyűlés mondja ki az új elemi iskolai rajzoktatási tanterveknek helytelenségét. Ezzel szemben Keményfy Jenő nem tartja megengedhetőnek, hogy bármiképpen határozzon is a kongresszus, a diák továbbra is drótháló előtt kínlódjék hónapokon át. Nadler Róbert szerint Györgyi Kálmánnak az ő kiállításában bemutatott érvelése olyan érdemes munka, mely ellen dőreség lenne állást foglalni s a főváros reformakcióját csak a legmelegebben tudja üdvözölni. Ágotai Lajos fölvilágosításul elmondja, hogy a főváros csupán egy nagyobb értekezlet véleménye alapján fogadta el az új tervet, amit az iparcsarnoki kiállítás is igazol. Hozzászólottak még: Joós Imre, Dekáni Árpád, Holló Károly és Kassai Nándor.

Következett a negyedik tétel tárgyalása.

Lányi Ernő indítványozza, hogy az iskolai fali táblán való előrajzolás csak a kezdetleges fokon alkalmazható. A két kiterjedésű síkformákat ábrázoló lapminták nem mellőzhetők. A nem saját értelemben vett lapminták másolásra nem alkalmazhatók. A szemléltető távlat alapos és értelmes tanítására tömegtanításnál legtanulságosabb a nagyméretű geometriai testminta. Hozzászólottak Bacsa András és Petrányi Miklós. Végül Krenner Viktor értekezett arról, hogy az antik művészet remekeit a rajztanárképzésben mellőzni nem lehet, sőt ezeknek rajzolása a középiskola 8. osztályába is bevihető.

A kongresszus határozatai ezek: 1. Az általános iskolák rajztanításában az objektiv (értelmi) ábrázolásra esik a fősúly; a szubjektiv (festői) ábrázolást általában a szemlélet útján ismertetjük meg

a tanulókkal és csak a készültség haladottabb fokán egyes tehetségesebb tanulókkal gyakoroltassuk azt. 2. A rajz, mint iskolai studium, a szigorúbban vett rajzkészültség megadására törekedjék. 3. A népiskolai rajzoktatás az I. és II. osztályban a beszédértelem gyakorlatok alapján a többiben is szemléltetéssel kapcsolatban történjék. 4. Tömegtanításnál az iskolai falitáblán való előrajzolás csak a kezdetleges fokon alkalmazható, mint segédeszköz, azért ez egyebütt is értékesíthető. Síkformákat ábrázoló lapminták nem mellőzhetők. Tájképek, plasztikus tárgyak rajzai másolásul el nem fogadhatók. A nagyméretű geométriai testek a távlattan értelmes tanítása céljából a legkönnyebben használható taneszközök. 5. Az antik után való rajzolást a középiskola nyolcadik osztályában, de kivált a tanárképzésben föltétlenül meg kell tartani. 6. Az ornamentális stiltanulmány az általános irányú rajztanításban csak annyiban bír jelentőséggel, amennyiben ez az oktatás keretébe ennek egyik fokozata gyanánt beleilleszthető. A magyar diszítőművészet motivumai ezen szempont figyelembevételével a középfokú tanítás alsó fokozatába síkformák rajzolása címen fölvehetők. 7. A tervező-gyakorlatoknak az oktatásban ott van helyük, ahol azokra a művészi és teknikai előföltételek megvannak. 8. Az általános irányú rajzoktatás kötelező studiuma olyan körre szorítkozzék, melyben a rajz magasabb föladatai, mint például az élő és mozgó emberi és állati alakok grafikai előadása nem foglal helyet. 9. A rendszeres rajztanítás csak a népiskola V—VI., vagy a középiskola osztályaiban kezdődik. Még pedig a rajzolás eme harmadik fokán a síkformák dominálnak. A tanítás IV. fokozatán a térformák dominálnak (a gömbből kiindulva) a távlati elváltozások és a világítási tünetek behatóbb megfigyelésével. Egyszínű, nagyméretű modellek mellett kisméretű használati tárgyak is rajzolhatók. Az V. fokozatban a használati és diszítő-tárgyakat és ezeknek csoportozatait rajzoltatjuk. Itt föllép a színes ábrázolás, mely ecsettel való árnyékolással, vagy árnyékolt ceruzarajzok színezésével vezethető be. A VI. fokozatban szerepel a természeti tárgyak rajzbeli és színes ábrázolása (gyümölcsfélék, szárított és élőnövény, kagylók, csigák, kitömött állatok). Antik szobrok öntvényei is rajzolhatók. A nagygyűlés a fölolvasások meghallgatása után Schauschek Árpád indítványára kimondotta, hogy az általános irányu iskolák minden osztályában tanítsák a szabadkézi rajzot olyan módon, amint a nagygyűlés javasolja. Fölmentést a rajztanulás alól senki ne kapjon. A heti óraszámokat emeljék föl. Ács Lipót indítványára kimondották, hogy az egyetemen rajzbeli katedrát szervezzenek. Kassai Nándornak elfogadták azt az indítványát, hogy a rajzból is osszanak jutalmakat. Lányi Ernő indítványára kimondották, hogy a rajztanárok óraszáma annyi legyen, mint a többi tanáré. Petrányi Miklós indítványozta, hogy a rajztanárok külön műkiállítást szervezzenek, amit a gyűlés helyesléssel fogadott. *H. K.*

*

«**Zirzen Janka**» síremlékére 1905 junius 1-ig adakoztak: Koleszár Lajos 1 K, Pelle József 1 K, Felméry Istvánné 1 K, Klautek Sebestyénné 1 K, Horváth Irma 1 K, Koltai Lajosné 1 korona,

Ibrányi Erzsébet 1 K, Nyárády Erzsébet 1 K, Bécs György 50 f, Kovács Kálmánné 10 K, dr. Berger János 10 K, Ungvári áll. polg. leányiskola 2 K, dr. Joanovits István 20 K, Fráter Ágnes és Anna 10 K, Rakovszky István 50 K, Kertscher Sándor 5 K, Gelléri Mór 5 K, Rubner Károlyné 10 K, Falk Zsigmond 10 korona, Szív-utcai községi elemi iskola 10 korona, Lövőház-utcai közs. el. iskola 10 K, Holitinsné Jahn Gizella 10 K, Hollós Károly 20 K, dr. Demjanovich Emil 5 K, Schiller Irma 5 K, Vargha Ida 5 K, Steinitzer Géza 200 K, Wesselényi-utcai el. iskola tantestülete 10 K, Komáromy Lajos 10 K, Aradi polg. leányiskola tantestülete 25 K, Héder Jánosné 5 K, dr. Berzeviczy Albert és családja 30 K, Márton Lajosné Rakovszky Ida 10 K, Tamassyné Gáll Anna 10 K, Pintérné Rózsavölgyi Aranka 6 K, Pálffy Boldizsár 1 K, Szabó Ilona 2 K, Ekkert Irma 2 korona, Chriástélyiné Hódossy Laura 2 K, Greis Kerecsényi Ilona 2 K, Griszhaberné Mocsáry Olga 1 K, Deméné Kill Vilma 2 K, Lukáts Erzsébet 2 K, Kirchner Béláné 5 K, Geöcze Sarolta 5 K, Fülöp Áronné 2 K, Peres Sándor 2 K, Preszmeyer Emilia 2 K, Haus Irma 1 K, Ujváry Ilona 1 K, Lévay Edéné 1 K, Perényi Mártonné 5 K, II. ker. Margit-körúti közs. iskola tantestülete 10 K, Vadász Julia 3 K, dr. Zsoldos Károly és neje szül. Örley Luiza 20 korona, Pfendesack Irén 5 K, Steinitzer Jenny 10 K, Szuppán Vilmos 10 K, Hollósné Hajdú Erzsébet 2 K, Baranyayné Kasselik Emilia 2 K, Fűzi Katinka 1 K, Dömök Erzsébet 5 K, Kapuvári polg. leányiskola tantestülete 10 K, Sőtér Sándorné 2 K, Weinberger Antónia 5 K, Bárczay Gyuláné Rakovszky Judit 10 K, Klamarik Maja 5 korona, VI. ker. lőportárdülői közs. el. iskola tantestülete 11 K 50 f, Keltz Sándorné Telegdi Ilona 10 K, Németh Miklósné Orsetti Emilia 10 K, Harrach Etelka 5 K, Szerdahelyi Julia 10 K, Bulyovszky Lilla 5 K, Höppner Erzsébet 5 K, özv. Szarvas Gáborné 30 K, Benczur Gyula és családja 50 K, Schmidt Gizella 5 K, Péterfy Sándor 20 K, Irányi Jenő 1 K, Ivánfi Béla 1 K, dr. Röck Ernőné Nemessányi Aranka 8 K, Czettler Eugenia 5 K. Az előbbi kimutatás összege 1974 K 42 fillér. Összesen: 2800 K 42 fillér.

*

A szerkesztő üzenetei: Többeknek: Folyóiratunk jelen évi első számát sokan reklamálják, nem véve figyelembe, hogy azt, mint *Zirzen Janka* emlékének szánt füzetet, annak idején összes előfizetőinknek megküldtük. E füzetet azonban nagyobb példányszámban készíttettük s azt kiadóhivatalunkban 60 fillérért bárki megszerezheti. (Póstai küldéssel 65 fillér levélbélyegekben való beküldése ellenében.) Ezt a díszes kiállítású füzetet a rendes előfizetési árban csak úgy nyujthattuk olvasóinknak. hogy Zirzen Janka egy hálás tisztelője s folyóiratunk barátja, jelentékeny anyagi támogatásban részesítette folyóiratunkat.

IRODALOM.

VALÓSÁG-ELMÉLETEK. Doktori értekezés. Irta *Geiger Valéria*, a Wlassics-collegium tagja.

Egy nagyratörő, fiatal leány munkája került a kezembe, s érdekkel kezdtem azt olvasni, mert tehetségét és küzdelmeit ismerve, művét jövő boldogulásának zálogául tekintettem. De lekötötte volna a könyv figyelmemet, irójától eltekintve, tárgyánál fogva is, mert a kis, 63 lapra terjedő füzet a *lét* kérdésével foglalkozik, azzal a problemával, mely a multban a legnagyobb gondolkodók erejét megpróbálta, s ma is csupán a legnagyobbak feladata lehet a megoldásra törekedni. Geiger Valéria erőt érez magában eme feladatra s noha jelen művében a megoldásnak csak vázlatát adni kisérli meg, bizalmat ébreszt ereje iránt, várakozást kelt további filozófiai munkásságával szemben. És közben örömtől dobban meg asszonyi szivünk. Vajha valósulnának reményei, törekvései, talán idővel egy újkori Hypathiát, egy Germain Zsófiát üdvözölhetünk benne, a *magyar* filozófusnőben. Egyelőre azt látjuk, hogy alapos komoly tanulmányokkal készült feladatára. Könyvecskéjének első része, melyben a valóság-elméletek történetét 32 lapon tömören összefoglalja, valóságos kis mesterm ű. Elvont elméleteket ily világosan csomóba fűzni, a jellemzőt, a fontosat, a célunk szolgálatába álló eszméket pontosan összeválogatni csak akkor tudjuk, ha azokat teljesen átértettük, részleteiben is tanulmányoztuk s fölöttük kedvvel és behatóan elmélkedtünk. Geiger Valériát az angol filozófiai eszmék ragadják magukkal. Stuart Mill és James gondolataira építi fel a maga elméletét. A filozófia alapkérdésének végső fóruma a lélektan, mert közvetlenül adott tudatállapotainkon túl nem léphetünk. A *tudatfolyam a kétségtelenül levő*, ennek alapján bizonyítja könyve második részében, hogy az *ént* is magába foglalt objektiv világba vetett hitünk jogosult, vagyis hogy a külső világ valóban van, mint azt a józan köztudat gondolja. A bizonyításra tisztán lélektani okokat használ, s azokat oly következetesen kapcsolja, hogy végeredményében a kérdés megoldására természetes alapot találunk. Hisszük, hogy műve — ha a kétségtelenül érdekes vázlatot részletesen kifejti — feltünést fog kelteni; úgy tudjuk, jelen alakjában is figyelmet ébresztett már. Hogy a kérdés teljes és helyes megoldására talált-e, ki tudja? Oly sokszor látszott már előttünk fellebbenni a titok fátyola, hogy szemeinknek hinni sem merünk. De aki a rejtett kérdések sötétjébe ennyire bevilágít, annak talán sikerül azokra teljes világosságot árasztani. Kivánjuk, hogy sikerüljön ez Geiger Valériának; hogy ereje van hozzá, arra nekünk a jelen — világos, átlátszó, gondolatokban gazdag értekezése elég bizonyíték. *S. I.*

*

Népszerű Főiskola Könyvtára. Dr. *Földes* Béla, dr. *Lóczy* Lajos és dr. *Alexander* Bernát egyetemi tanárok szerkesztésében nagyérdekű gyűjtemény kiadását határozta el a *Franklin-Társulat*. A «Budapesti Népszerű Főiskola» (University Extension) előadásait közli a kiadó intézet, részben bővebb feldolgozásban, könyvalakban, *Népszerű Főiskola Könyvtára* címmel. A gyűjteménynek most jelent meg első két kötete, két önálló, tudományos értékű munka. Az első kötet címe: *A nemzetiség történetbölcseleti szempontból*. Szerzője *Marczali* Henrik. Széles látókörrel, történetbölcseleti alapon fejti ki a szerző a nemzetiség napjainkban rendkívül aktuális fogalmának a tartalmát. Könyvének vezérfonala a következő: A nemzetiségek eredete; a nemzetiség és a világbirodalmak; a nemzetiség és a világvallások; a nemzetiségek és a világműveltség; a nemzetiségek és a szocializmus; a magyar nemzetiség fejlődése. A második kötet szerzője dr. *Salgó* Jakab, a lipótmezei állami elmegyógyintézet főorvosa. A munka címe: *A szellemi élet hygiénája*. A tudós szerző a szellemi munka komponenseiből indul ki, s tapasztalati úton ismertetve az összes megfelelő tudományos kisérleteket, népszerű modorban, de mélyreható alapossággal foglalkozik a szellemi munkát megakasztó tényezőkkel: a kifáradással és a kimerüléssel; részletesen jellemzi a megfelelő tüneteket s végül fejtegeti azt a kérdést, mi a teendő a szellemi túlterhelés ellen. Az izlésesen kiállított könyvtár egy-egy kötetének ára tartós kötésben 2 korona.

*

A Magyar Könyvtár májusi sorozatában három eredeti és egy fordított munka foglaltatik. Az utóbbi a franciák ma legjelentősebb novellistájának, Anatole *Francenak* egyik legújabb remekműve, mely Európaszerte nagy feltünést keltett: a «*Gallio*» című korrajz, mely a kereszténység történetének első évtizedeiben játszik, Görögország földjén és rendkívül érdekes színekkel rajzolja azt az álláspontot, melyet a hanyatló római műveltség Krisztus tanával szemben elfoglalt. — Magyar novellákat *Heltai* Jenő írt e sorozatba, ez a kitünő humoristánk, aki «*A Vénusz-bűnügy*» című füzetének első darabjában pompásan parodizálja Conan Doylenak hires Sherlock Holmes-történeteit. A füzet többi elbeszélése közül a «Syr Dolsey lába» cimü tünik ki jeles meseszövésével. — A régi magyar irodalom teréről *Balassa* József folytatja «*A kódexek irodalmából*» való szemelvényeit, ezúttal a nyelvileg és tárgyilag legfontosabb legendákból és példákból adva néhányat, amivel a középiskolai oktatás egy rég érzett hiányát pótolja. — Végül a sorozat negyedik füzetében, a 424. számában *Tóth* Rezső ad néhány kitünően megírt úti képet «*Olasz faluk és városok*» címmel, ahol letérve az olaszországi utazók szokásos útirányáról, kevésbbé ismert tájakra vezeti az olvasót. A füzet legbecsesebb cikke Assisinak, szent Ferenc hazájának van szánva. — A «Magyar Könyvtár» egy-egy száma 30 fillérért kapható minden könyvkereskedésben; teljes jegyzéket szivesen küld a kiadóhivatal Lampel R. (Wodianer F. és fiai) r.-t. Budapest, Andrássy-út 21.